

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Asiakkaan ja yhteiskunnan etu lastensuojelussa

Vänskä, Maija

2013 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Asiakkaan ja yhteiskunnan etu lastensuojelussa

Maija Vänskä
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2013

Maija Emmi Helena Vänskä

Asiakkaan ja yhteiskunnan etu lastensuojelussa

Vuosi 2013 Sivumäärä 51

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan lastensuojelun lainsäädäntöä ja palveluita sekä palveluiden sisältöä ja kustannuksia Suomessa. Tarkoituksena oli ottaa selvää, kuinka paljon lastensuojelu maksaa kunnille vuosittain sekä selvittää kustannusvaihteluita avohuollon ja sijaisuhoillon välillä. Tarkoituksena oli myös kuulla lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokemuksia saamistaan palveluista.

Toimeksianto saatiin Järvenpäässä toimivasta Uudenmaan Tukitupa Oy:stä. Opinnäytetyö toteutettiin haastattelemalla neljää Uudenmaan Tukituvan asiakasta. Haastateltavat olivat iältään 16- ja 17- vuotiaita. Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina ja menetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua. Lisäksi työhön kerättiin tietoa lastensuojelun kustannuksista tutkimuksista ja tilastoista.

Opinnäytetyön keskeiset ongelmat ovat, vastaavatko lastensuojelun avohuollon palvelut asiakkaiden tarpeisiin ja kuinka paljon halvemmaksi avohuollon palvelut tulevat suhteessa kodin ulkopuolisiin sijoituksiin. Tavoitteena oli selvittää, minkälaisia palveluita lastensuojelun avohuollon asiakkaille tarjotaan ja pystytäänkö avohuollon palveluiden avulla vastaamaan nuoren ja perheen tarpeisiin ongelmallisessa elämäntilanteessa.

Pääasiallisina lähteinä käytettiin lastensuojelulakia 2007 / 417 ja Kuusikko-työryhmän selontekoa lastensuojelun asiakkaista, palveluista ja palveluiden kustannuksista, THL:n ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuoden alussa julkaisemaa raporttia "Mistä lastensuojelun kustannukset kertyvät" ja Sosiaali- ja terveysministeriön väliraporttia "Toimiva lastensuojelu". Mediassa käyty keskustelu antoi ajankohtaista asiaan liittyvää tietoa.

Kaikki haastatteluun osallistuneet nuoret olivat sitä mieltä, että heidän elämäntilanteensa on kohentunut Uudenmaan Tukituvan tarjoamien palveluiden myötä. Osalla nuorista koulunkäynnin ongelmat olivat helpottaneet ja sosiaaliset suhteet parantuneet. Myös itsetunto oli kohentunut ja kokonaisvaltainen tyytyväisyys lisääntynyt.

Huostaanotto ja kodin ulkopuolinen sijoitus maksavat kunnille lähes neljä kertaa enemmän kuin avohuollon palvelut. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä etteivätkö huostaanotto ja sijoitus joskus olisi tarpeen tai jopa välttämätön lapsen tai nuoren terveyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Kuitenkin resursseja lisäämällä ja kanavoimalla avohuollon palveluihin pystyttäisiin ongelmiin vaikuttamaan jo varhaisessa vaiheessa ja näin lisäämään lasten ja perheiden hyvinvointia ennen tilanteen kriisiytymistä. Samalla voitaisiin lastensuojelun vuosittaisten menojen kasvua hillitä.

Asiasanat: Lastensuojelu, huostaanotto, sijoitus, laitoshuolto, perhehoito, avohuolto, lastensuojelun palvelut, lastensuojelun kustannukset

Maija Emmi Helena Vänskä

The interests of the client and society in child welfare

Year	2013	Pages	51
------	------	-------	----

The thesis concerns child welfare and it approaches the theme from the point of view of legislation and services, and the contents and expenses of services provided in Finland. The purpose was to seek information about differences between the costs of open care and institutional and foster care. One of the main purposes was also to find out experiences of the clients in open care in child protection.

Assignment for this subject was given by a private-sector-organization, Uudenmaan Tukitupa, which provides services for open care in child protection. The study was done by interviewing four clients of Uudenmaan Tukitupa. The interviews were carried out individually and the method used was half-structured-interview.

The main problems concerning this thesis were whether the services provided outside institutional care meet the requirements and needs of clients and how much lower are the costs in non-institutional care. The aim was to find out what kind of services the clients of Uudenmaan Tukitupa were offered and how they felt the services given to them.

The main sources used in this thesis were the Child Welfare Act 2007 / 417 and the report of Kuusikko-työryhmä on the statistics of child protection in six biggest communities in Finland, the report of National Institute for Health and Welfare and Mannerheimin Lastensuojeluliitto "Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät" and the report on the current state of child protection in Finland that was published by The Ministry of Social Affairs and Health. Public debate going on in the media gave up-to-date information on the state of child welfare in Finland.

All the clients who were interviewed said that the problematic situation in their life had eased or improved because of the help of Uudenmaan Tukitupa. For some of them school matters had gotten better and social relationships had improved. The influence on self-esteem was positive as well as on overall well-being.

The conclusion is that the costs of open social care are considerably lower than in substitute care. Despite that more and more children are placed outside the home when they could be helped in more discreet ways. Even though placements outside the home and substitute care are not always possible to avoid, and in some cases it may be the only and the best option for the well-being and safety of the child, investing and re-directing resources into non-institutional facilities in child protection could help the ill-fare of families and children and stop the increasing of the expenses of child protection in Finland.

Keywords: Child protection, child welfare, placement, foster care, open care, expenses, costs

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Toimeksiantajan esittely	9
3	Lastensuojelu Suomessa	10
3.1	Ehkäisevä lastensuojelu	11
3.2	Asiakkuuden alkaminen	12
3.3	Avohuolto	12
3.3.1	Lapsille ja nuorille suunnatut avohuollon tukitoimet	14
3.3.2	Perheille ja vanhemmille suunnatut avohuollon tukitoimet	16
3.4	Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto	17
3.5	Jälkihuolto	17
4	Lastensuojelun kustannukset	18
4.1	Avohuollon kustannukset	18
4.2	Sijoitusten kustannukset	19
5	Opinnäytetyön tavoitteet	20
6	Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä	21
7	Opinnäytetyön toteutus	23
8	Eettiset kysymykset	26
9	Tulokset	28
9.1	Haastattelu 1, tyttö 17-v.	28
9.2	Haastattelu 2, poika 17-v.	30
9.3	Haastattelu 3, Poika 16-v.	32
9.4	Haastattelu 4, tyttö 16-v.	33
10	Yhteenveto	35
11	Pohdinta	38
	Lähteet	44
	Liitteet	49

1 Johdanto

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat kasvaneet 1990-luvun puolivälin tienoilta vuosi vuodelta (esim. Forsberg & Ritala-Koskinen 2012: 156; Heinonen, Väisänen & Hipp 2012: 1). Määrät ovat lisääntyneet sekä lastensuojelun avohuollon palveluiden piirissä että sijoituksina (Lastensuojelu 2010: 2, 8-11). Vuonna 2007 uudistettu lastensuojelulaki madalsi kynnyksiä lastensuojeluilmoituksen tekoon ja lastensuojelun tarpeen selvitykseen, mikä osaltaan vaikutti asiakasmäärien kasvuun (Kuusikkotyöryhmä 2012: 3). Tämä ei kuitenkaan yksin selitä asiakasmäärien lisääntymistä, sillä muutoksia perheiden ja lasten arjessa on tapahtunut (Heino 2008:11). Selvitysten mukaan ongelmat perheissä eivät ole pelkästään lisääntyneet vaan myös moninaistuneet (Heino 2007: 4; Rousu 2007: 19). Tämä kertonee lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntymisestä yleisesti (Rousu 2007: 18; Gråsten-Salonen 2008: 199; Heino 2008: 11).

Lastensuojelun kustannukset ovat kasvaneet nopeasti vuoden 2004 jälkeen ja näkyvät kasvavina menoina kuntien tilastoissa lasten kodin ulkopuolisten sijoitusten myötä. Helsingin Sanomien mukaan vuonna 2010 lastensuojeluun meni kunnilta puolet enemmän kuin neljä vuotta aikaisemmin. (Repo 2011b.) Myös kustannukset avohuollon puolella ovat kasvaneet (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012: 15). Kustannusvaihtelut kuntien välillä ovat kuitenkin suuria, mikä viittaa palvelurakenteen ja -organisaatioiden vaihteluihin eri kunnissa (Heino 2008: 10, 18). Tätä selittää se, että suositukset lastensuojelun järjestämiseksi ovat valtakunnalliset, mutta viimesijainen järjestämisvastuu on jätetty kunnille (Sosiaalihuoltolaki 1982/710, 13 §; Lastensuojelulaki 2007/ 417, 11 §).

Kuntien tehtävänä on tarjota lapsille ja perheille lastensuojelua, joka laadultaan ja määrältään vastaa kunnassa esiintyvää tarvetta. Lapsille ja perheille tarjottavan avun ja tuen on oltava kokonaisuudessaan heidän tarpeitaan vastaavaa. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla tai huoltajilla, mutta lapsen ja perheen kanssa toimivilla viranomaisilla on velvollisuus vanhempien tukemiseen lapsen turvallisen ja tasapainoisen kasvun turvaamiseksi. (Lastensuojelulaki 2007/ 417, 2 §.)

Kuntien sosiaalimenojen karsinta ja erilaiset säästötoimet sosiaalipalveluissa vaikuttavat merkittävästi myös lastensuojelupalvelujen tarjontaan (Rousu & Holma 2003: 9-11) ja turvaamiseen (Sosiaalibarometri 2007: 43). Esimerkiksi kotipalvelulle ja perhetyölle olisi tarvetta, mutta palvelun tarjoajia ei tunnu olevan riittävästi (Heino 2008: 11). Samaan aikaan lasten ja nuorten sijoitukset lastensuojelulaitoksiin ovat viime vuosina lisääntyneet (Rundell 2011). Tämä näkyy kunnissa edelleen kasvavina menoina (Repo 2011b). Lastensuojelun sijaishuollon perhesijoitusten kustannukset eivät ole Helsingin Sanomien (Repo 2011a) artikkelin mukaan yhtä korkeita, mutta siitäkin huolimatta lapsen tai nuoren sijoitus päättyy useammin laitokseen. Syynä tähän mainitaan mm. ongelmien moninaistuminen. Perheissä tarjottava tuki ei

riitä antamaan sijoitetuille lapsille ja nuorille heidän tarvitsemaansa apua. Lisäksi työtaakka voi kasvaa monelle sijaisvanhemmalle liian suureksi sillä asiakaskunta on aiempaa haastavampaa (Kuusikko-työryhmä 2012: 10) ja lasten ja nuorten ongelmat näyttävät entistä moninaisempina (Valtavaara & Laitinen 2010).

Vanhemmille ja perheille tarjottavan lastensuojelun avohuollon perhetyön tarkoituksena on tarjota kokonaisvaltaista tukea, ohjausta ja neuvontaa lastensuojelun asiakkaana oleville perheille. Työ on monimuotoista ja sen toteuttamistavat riippuvat palveluja tarjoavasta kunnasta, organisaatiosta ja asiakasperheestä (Lastensuojelun käsikirja, Perhetyö). Perhetyö tarjoaa niin psykososiaalista tukea keskustelun ja ohjauksen kautta, kuin konkreettistakin apua arjen toimiin, kuten kodin- ja lastenhoitoon. Näin vanhempien jaksaminen ja aika lapsille lisääntyy (Hurtig 2003: 85). Tällä tavoin vanhemmille tarjottavan kokonaisvaltaisen tuen avulla on mahdollista ehkäistä huostaanottoja ja lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 6 / 2012: 38; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010: 28).

Vantaalla perhetyöstä saadut tulokset kertovat kuinka perheille tarjottavan intensiivisen tuen avulla on pystytty kotiuttamaan 15 lasta sijaishuollosta vuoden 2007 aikana (Huhta 2008). Myös kotipalvelulla on suuri merkitys lastensuojelun ennaltaehkäisevissä palveluissa (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 2012: 39). Heinon selvityksessä (2008: 11) mainitaan kuitenkin siitä, kuinka kotipalvelun piirissä olevien asiakkaiden määrä on tasaisesti vähentynyt 1980-luvun lopulta lähtien. Pelkästään vuodesta 2000 vuoteen 2005 asiakasperheiden määrä tippui 18 000:sta 12 800:een (ml). Perhetyön ja kotipalvelun saatavuutta vaikeuttaa kuntien niukat resurssit (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 2012: 38).

Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus selvittää kuntien tarjoamien lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon palveluiden kustannuksia ja vaikuttavuutta lastensuojelun asiakkaiden elämässä. Opinnäytetyön nimeksi valikoitui lopulta *Asiakkaan ja yhteiskunnan etu lastensuojelussa*. Työn toimeksiantaja on Järvenpäässä toimivan lastensuojelun avohuollon palveluita tarjoava Uudenmaan Tukituvan toiminnanjohtaja Marjo Oksanen. Opinnäytetyö toteutetaan haastatteleamalla Uudenmaan Tukituvan asiakkaita.

Aiheen valintaan vaikutti oma kokemukseni työstä kunnallisessa lastensuojelulaitoksessa. Lastenkotiin sijoitettujen lasten ja nuorten arjen ja elämän seuraaminen ja siinä mukana oloinen on näyttänyt lastensuojelun viimesijaisten toimenpiteiden armottoman, mutta myös suuresti helpottavan ja eheyttävän puolen. Lopulliseen päätökseen aiheen valinnasta vaikutti sen inhimillinen ja yhteiskunnallinen relevanssi sekä ajankohtaisuus. Kuluneen syksyn aikana mediassa sai laajalti huomiota lastensuojelun asiakkaana olleen 8-vuotiaan tytön kuolemaan johdanneet pahoinpitely, mikä herätti vilkasta keskustelua sosiaaliviraston resursseista ja toimin-

nasta lastensuojeluun liittyvien teemojen osalta. Useiden julkaisujen mukaan lastensuojelun sosiaalityön kenttä kärsii mittavasta resurssipulasta (esim. Savolainen 2013; Talentia 2013; Sinko & Muuronen 2013: 38). Esimerkiksi avohuollon sosiaalityöntekijöitä on liian vähän suhteessa asiakkaisiin (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 2012: 3).

Lastensuojelun kasvaneet asiakasmäärät ja työntekijöiden aliresursointi on vaikuttanut siihen että lastensuojelun palveluista on muodostunut pitkälti korjaavia toimenpiteitä (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 2012: 47). Kiireellisten sijoitusten ja muiden viimesijaisten lastensuojelullisten toimenpiteiden määrän kasvu viittaa siihen, että perheille tarjottavaa tukea ja apua ongelmiin tarjotaan usein vasta kriisivaiheessa (Heino 2008: 13; Heinonen, Väisänen & Hipp 2012). Huostaanotot ja sijoitukset lisäävät edelleen lastensuojelun kustannuksia (Siironen 2012).

Opinnäytetyössä käydään läpi lastensuojelua yleisesti, sen tarkoituksia ja päämääriä ja siihen sisältyviä keskeisiä käsitteitä. Teoriaosuus selvittää lastensuojelun käytäntöjä Suomessa, niitä määrittäviä lakiasetuksia ja lain velvoittamia palveluita. Lakiasetusten osalta työssä viitataan ajantasaiseen lainsäädäntöön (Lastensuojelulaki 2007/ 417) sekä lastensuojelulain tulkintaa ja soveltamista käsitteleviin teoksiin (Räty 2010, Taskinen 2010). Lastensuojelulakiin viitattaessa käytetään tässä työssä myös lyhennettä LsL.

Lastensuojelun avohuollon palveluista ja niiden nykytilasta tehdyistä tutkimuksista viitataan Heinin (2007) selvitykseen *Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisedotukset*. Lastensuojelun piiriin päätyneiden asiakkaiden taustoja selvitetään niin ikään Heinin raportissa *Keitä ovat lastensuojelun uudet asiakkaat. Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana* (2008). Avohuollon palveluita ja niiden tarjontaa kartoitetaan tarkemmin lähinnä lastensuojelulain (13.4.2007/417) ja Uudenmaan Tukituvan tarjoamien palveluiden kautta. Myös Lastensuojelun käsikirja- internetsivustosta ja sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen internetsivustosta saatu informaatio ovat toimineet olennaisina lähteinä.

Lastensuojelun palveluista koituneita kustannuksia kartoitetaan viimeisimmän Kuusikko-työryhmän *Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu* -raportista saatujen tietojen kautta (2012). Lastensuojelun Keskusliiton ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyössä tekemästä selvityksestä *Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät* (Heinonen, Väisänen & Hipp 2012) sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen julkaisuista *Lastensuojelu 2010 ja 2011* on niin ikään saatu ajankohtaista tietoa lastensuojelun palveluista ja kustannuksista. Lastensuojelun tilasta on kuluneen vuoden aikana käyty vilkasta keskustelua sanoma- ja aikakauslehdissä, ja joitakin näistä artikkeleista on hyödynnetty tässä työssä.

2 Toimeksiantajan esittely

Uudenmaantukitupa Oy on Järvenpäässä toimiva yksityinen yritys, joka järjestää lastensuojelun avohuollon palveluita ostopalveluina Järvenpään kunnalle. Avohuollon palvelujen lisäksi Uudenmaan Tukitupa järjestää tukiasumispalveluita itsenäistyville nuorille. Järvenpään Tukituvan lisäksi osakeyhtiöön kuuluu myös Hämeen Tukitupa, joka järjestää vastaavanlaisia palveluita alueellaan. (Uudenmaan Tukitupa.)

Tukituvan asiakaskunta koostuu lastensuojelun avohuollon asiakkaina olevista lapsista ja nuorista, itsenäistyvistä ja jälkihuolto- nuorista sekä nuorista äideistä ja perheistä. Myös mielen- terveys- ja päihdehuollon asiakkaat ovat osa Tukituvan asiakaskuntaa. Toiminta on asiakaslähtöistä, mikä tarkoittaa yksilöllisesti asiakkaan tarpeiden mukaan suunniteltua ja järjestettyä palvelua. (Uudenmaan Tukitupa.)

Lastensuojelun avohuollon palveluna tarjottava tukihenkilötoiminta on sosiaalialan ammattilaisen tarjoama kokonaisvaltaista tukea, neuvontaa ja ohjausta lapselle ja nuorelle. Tukihenkilön tarkoituksena on auttaa lasta tai nuorta kaikissa arjen toiminnoissa, kuten koulunkäynnissä, työelämässä ja kodinhoidossa. Neuvonta ja ohjaus palvelujärjestelmän hahmottamisessa ja käyttämisessä sekä vapaa-ajan suunnittelu ja -toiminta ovat tärkeä osa tukihenkilötoimintaa. Kahdenkeskiset keskustelut ja kokonaisvaltainen henkinen tuki kuuluvat olennaisesti tukihenkilönä toimimiseen. Myös yhteydenpito lapsen ja nuoren lähipiiriin sekä muun sosiaalisen verkoston luominen ja ylläpitäminen kuuluu olennaisesti tukihenkilötoimintaan. (Uudenmaan Tukitupa.)

Lastensuojelun avohuollon palvelut järjestetään tarvittaessa yhteistyössä koulun kanssa. Lasta ja nuorta voidaan tukea koulunkäynnissä esimerkiksi kuljetuspalveluilla, tuki- tai kotiopetuksella tai auttamalla luokkatilanteissa. Näin lisätään nuoren mahdollisuuksia peruskoulun loppuun suorittamiseksi, jolloin myös laitoshoidon tarve vähenee. (Uudenmaan Tukitupa.)

Uudenmaan Tukituvan palveluihin kuuluvat myös alle 27-vuotiaille nuorille suunnattu asumisvalmennus- sekä tukiasumispalvelut. Olennainen osa asumispalveluista on tiivis yhteistyö työntekijöiden kanssa, jolloin nuori saa tukea ja ohjausta arkeen ja elämänhallintaan ympäri vuorokauden. Asumispalvelut sisältävät yhdessä nuoren kanssa tehdyn suunnitelman, jota tarkastetaan ja tarpeen vaatiessa uusitaan asumisjakson aikana. Työ on suunnitelmallista, tavoitteellista ja kokonaisvaltaista, ja tapahtuu yhteistyössä sosiaalitoimen ja tarvittaessa muiden viranomaistahojen kanssa. (Uudenmaan Tukitupa.)

3 Lastensuojelu Suomessa

Lastensuojelua Suomessa määrittää vuonna 2007 uudistettu lastensuojelulaki (2007/417) ja siihen kirjatut määräykset lastensuojelun toteuttamisesta kunnissa. Lastensuojelulaki vastaa pitkälti YK:ssa vuonna 1989 voimaan tullutta Lapsen oikeuksien yleissopimusta, jota Suomi sitoutui noudattamaan vuonna 1991 (Bardy 2009: 30). Lastensuojelulain tehtävä on määrittää valtakunnallisesti lasten ja nuorten oikeudet Suomessa. Lastensuojelulakiin on kirjattu kaikki ne periaatteet, toimet ja palvelut, joilla pyritään turvaamaan lasten ja nuorten oikeus tasapainoiseen ja turvalliseen kasvuun, kehitykseen ja suojeluun.

Lastensuojelulla tarkoitetaan lapsen turvallisen kasvuympäristön sekä tasapainoisen ja monipuolisen kasvun ja kehityksen turvaamista ja edistämistä (LsL 2007/ 417, 1 §). Lapsella tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkia alle 18- vuotiaita henkilöitä, joskin tässä työssä viitataan myös nuoriin puhuttaessa 15-18- vuotiaista henkilöistä. Tämä siksi, että esimerkiksi Uudenmaan Tukitupa tarjoaa tukihenkilö- ja asumispalveluita nuorille ja osa heistä on alle 18- vuotiaita. Kasvuympäristöllä tarkoitetaan lapsen koko elinpiirin ja arjen kattavaa elinympäristöä ja siihen kuuluvia sosiaalisia suhteita, kuten perhe- ja sukulaissuhteet, päiväkotij- ja kouluympäristö sekä harrastus- ja muu vapaa-ajan ympäristö. Myös asuinkunnan tarjoamat sosiaali- ja terveyspalvelut kuuluvat niihin elinympäristön tekijöihin, joilla voidaan turvata ja edistää lapsen kasvua ja kehitystä.

Lastensuojelun kantavana teemana on lapsen edun ensisijaisuus toimenpiteitä ja palveluita suunniteltaessa ja toteutettaessa. Lapsen etu kytkeytyy tiiviisti lapsen oikeuksiin, joita turvaa kansainvälinen ja kansallinen lainsäädäntö. Lapsen etua ei kuitenkaan voi yksiselitteisesti määritellä pelkän lainsäädännön kautta, vaan lainsäädäntö on yleinen ohjenuora, johon on listattu niitä tekijöitä, joiden avulla voidaan arvioida lapsen edun tavoittelua ja toteutumista lapsen elämässä sekä lastensuojelun kentällä. Yhtenäisiä tulkintoja lapsen edusta ei ole, vaan sitä tulee arvioida aina persoona- ja tilannekohtaisesti ja kartoittaa niihin vaikuttavat tekijät. Lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavia tekijöitä on kuitenkin useita ja ne on aina kartoitettava yksilökohtaisesti. (Räty 2010: 11-12.) Lastensuojelulaissa mainittuja tekijöitä ovat muiden muassa lapsen sosiaaliset suhteet, fyysinen kasvuympäristö, fyysiset, psyykkiset ja emotionaaliset tarpeet sekä kieleen, kulttuuriin ja uskontoon liittyvät tekijät (LsL 2007/ 417, 4 §).

Lapsen etua arvioitaessa tulee huomioida myös niin sanotut negatiiviset seikat, joista puhuttaessa tarkoitetaan lapset hyvinvointia turvaavien ja edistävien tekijöiden puuttuminen (Räty 2010: 14-15), eikä pelkästään hyvinvointia suoraan vahingoittavat tekijät. Lapsen hyvinvointia ja turvaavien tekijöiden puuttuminen voi tarkoittaa esimerkiksi empatian, huolenpidon tai

vuorovaikutuksen puuttumista. (mt. 14-15). Tärkeä elementti lapsen edusta puhuttaessa on lapsen oikeus saada häntä koskevia tietoja päätöksiä tehtäessä ja suojelua toteutettaessa. Lapsella on myös oikeus esittää mielipiteensä ja toiveensa häntä koskevissa asioissa. (Räty 2010: 12.) Mainittujen asioiden kohdalla tulee huomioida yksilökohtaisesti lapsen ikä- ja kehitystaso (LsL 2007/ 417, 5 §).

Lastensuojelullisten toimenpiteiden osalta on huomioitava, että lastensuojelun asiakkaana olevaa lasta koskevat päätökset eivät koskaan rajoitu pelkästään suojelun tarpeessa olevaan lapseen, vaan ne lähes poikkeuksetta koskettavat myös lapsen vanhempaa/ vanhempia ja mahdollisia sisarusia sekä muita lapsen kasvatukseen osallistuvia henkilöitä. Lapsen edun toteuttaminen voi joissain tapauksissa tarkoittaa jonkun toisen, usein vanhemman/ vanhempien, oikeuksiin puuttumista tai niiden rajoittamista. (Räty 2010: 11.)

3.1 Ehkäisevä lastensuojelu

Ehkäisevästä lastensuojelusta puhutaan silloin kun lapsi tai nuori ei ole lastensuojelun asiakkaana. Teoksessa *Lapset ja sosiaalityö* (Moilanen 2006: 149) sanotaan, että ehkäisevän lastensuojelutyön tulisi olla kaikkia lapsia varten, ei pelkästään niitä, joilla ilmenee jonkinasteisia ongelmia tai huolia. Kunnan tehtävä on turvata lapselle suotuisat kasvu- ja elinolosuhteet, tukea vanhemmuutta ja tarjota erityistä tukea esimerkiksi päivähoitossa, koulussa ja perusterveydenhuollon palveluissa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. (LsL 2007/ 417, 3a §.)

Ehkäisevää lastensuojelua on käytännössä kaikki kunnan tarjoamat peruspalvelut, eikä niiden käyttäminen edellytä lastensuojelun asiakkaana olemista (Räty 2010: 4). Peruspalveluiden, erityisesti neuvola- ja terveystieteiden sekä päivähoiton ja koulun merkitys ehkäisevässä lastensuojelussa on merkittävä, sillä usein lasten pahoinvointi ilmenee ja on myös helposti tunnistettavissa päiväkodissa ja koulussa, jossa on tiivis sosiaalinen ja vuorovaikutuksellinen ympäristö (Kalland 2006: 8).

Lastensuojelulla pyritään myös takaamaan lapselle oikeus erityiseen suojeluun, jos tekijät kasvuympäristössä uhkaavat lapsen tasapainoista ja turvallista kehitystä, tai jos lapsi tai nuori itse toiminnallaan vaarantaa kasvuaan tai kehitystään. Erityisellä suojelulla voidaan tässä yhteydessä tarkoittaa esimerkiksi lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle (YK:n lapsen oikeuksien sopimus, 20 artikla). Huostaanoton ja sijoituksen tulisi olla kuitenkin viimesijainen keino lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Näin ollen lastensuojelun painopistettä on vuonna 2007 uudistetun lastensuojelulain myötä ollutkin tarkoitus siirtää enenevässä määrin ennaltaehkäiseviin, varhaisen tuen sekä avohuollon toimenpiteisiin (Taskinen 2010: 10).

3.2 Asiakkuuden alkaminen

Lastensuojelu voidaan toteuttaa lapsi- tai perhekohtaisesti, ja se voidaan karkeasti jakaa neljään osaan avohuolloksi, kiireelliseksi sijoitukseksi, huostaanotoksi ja sijaishuolloksi sekä jälkihuolloksi. Lastensuojelun asiakkuus alkaa lapsesta tai nuoresta tehdystä lastensuojeluilmoituksesta tai pyynnöstä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi (Räty 2010: 220). Ilmoitus tai selvityspyyntö velvoittaa kunnan sosiaalityöntekijän lastensuojelun tarpeen selvitykseen. Selvityksen tarkoituksena on selvittää kokonaisvaltaisesti lapsen elinolosuhteet mukaan lukien kaikki hänen kasvuunsa, kehitykseensä ja terveyteensä vaikuttavat tekijät asumisolosuhteista ja perustarpeiden tyydyttämisestä perhe-, ystävä- ja muihin ihmissuhteisiin. Mahdollisimman kattavan ja realistisen kuvan saamiseksi tulee selvitys tehdä yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajiensa, sekä muiden lapsen kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (Mt.: 222.)

Jos selvityksessä ilmenee puutteita lapsen terveyden ja kehityksen turvaamisessa, on tarvittaviin lastensuojelun avohuollon tukitoimiin ryhdyttävä välittömästi. Tukitoimet ja palvelut tulisi mahdollisuuksien mukaan järjestää yhteistyössä lapsen ja vanhempien, ja muiden lapsen kasvatuksessa mukana olevien henkilöiden ja tahojen kanssa. (LsL 2007/ 417, 34 §). Yhteistyötahoja voivat olla esimerkiksi päiväkotit, koulu, harrastus- ja nuorisotoimi sekä neuvola tai terveyskeskus.

3.3 Avohuolto

Avohuollon asiakkaita vuonna 2006 oli Heinon (2008) tutkimuksen mukaan 59 069 henkilöä. Määrä on lähes kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. (Mt: 10.) Vuonna 2011 avohuollossa asiakkaita oli jo 81 500. Heinon tutkimuksessa todetaan, että myös huostaanotot ovat vuosittain lisääntyneet (mt: 12). Lastensuojelulakiin on kirjattu, että

”kunnan on huolehdittava siitä, että ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- että perhekohtainen lastensuojelu järjestetään laajuudeltaan ja sisällöltään sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.” (LsL 2007/ 417, 11 §.)

ja että

”lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun.” (LsL 2007/ 417, 11 §.)

Lapsen edun mukaisesti on lastensuojelu järjestettävä lievimmän mahdollisen toimenpiteen mukaan ja lähtökohdانا on avohuollon tukitoimien ensisijaisuus (LsL 2007/ 417, 11 §).

Lastensuojelulakiin on kirjattu lastensuojelun avohuollon tukitoimet, joiden tarkoituksena on

”edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöjä ja -mahdollisuuksia”. (2007/ 417, 34 §.)

Näitä ovat muun muassa toimenpiteet joiden avulla pyritään turvaamaan lapsen ja perheen taloudellinen toimeentulo sekä asumiseen liittyvät järjestelyt (LsL 2007/ 417, 35 §). Lisäksi kunnan on tarvittaessa tarjottava muut lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistämiseen ja turvaamiseen tarvittavat sosiaalihuollon palvelut, joita ovat esimerkiksi tukihenkilö- tai tukiperhetoiminta, kotipalvelu, terapiaa ja kuntoutusta tarjoavat palvelut, perhetyö ja vertais- ja vapaa-ajantoiminta (LsL 2007/ 417, 36 §).

Lastensuojelun avohuollosta puhuttaessa tarkoitetaan palveluita, joiden tarkoituksena on perheessä ilmenevien ongelmien ratkaiseminen. Palvelut voidaan kohdistaa koskemaan koko perhettä yhdessä tai vanhempia ja/ tai lapsia erikseen (Räty 2010: 261), ja ne tulee järjestää lapsen edun mukaisesti (LsL 2007/ 417, 4 §). Avohuollon tukipalveluissa korostuu palvelujen vapaaehtoisuus. Palvelut voidaan järjestää siis ainoastaan asianomaisten suostumuksella. (Räty 2012: 260-261.)

Lastensuojelun avohuolto pitää sisällään avohuollon sosiaalityön, avohuollon tukitoimet ja taloudelliset tukitoimet, sosiaalisen- ja kriisipäivystyksen sekä jälkihuollon (Kuusikko-työryhmä 2012: 14). Avohuollon sosiaalityöllä tarkoitetaan työtä, joka toteutetaan yhteistyössä lapselle nimetyn sosiaalityöntekijän kanssa. Työntekijä kartoittaa lapsen ja perheen tilannetta, järjestää tarvittavat palvelut ja tukitoimet sekä arvioi palvelujen vaikuttavuutta ja tilanteen etenemistä. Avohuollon tukitoimet ovat konkreettisia toimia ja palveluita perheen tilanteen helpottamiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Palvelut järjestetään tapauskohtaisesti asiakkaan tarpeen mukaan. Avohuollon tukitoimien avulla pyritään asiakkaille tarjoamaan monipuolista apua ja tukea arkeen sekä elämänhallintaan. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Lastensuojelun avohuollon sosiaalityö.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tarkoituksena on ulottaa apu perheiden arkeen ja siten helpottaa arjesta selviämistä. Riittävän ja asianmukaisen asumisen sekä perheen tarpeita vastaavan taloudellisen tuen järjestäminen ovat tavallisia tukitoimia erityisesti, jos perheen tai lapsen tilanteen parantuminen riippuu taloudellisen tilanteen kohentumisesta tai asumisjärjestelyjen korjaamisesta. (LsL 2007/ 417, 35 §.) Esimerkiksi taloudellisen tuen avulla voidaan lisätä lapsen mahdollisuuksia harrastus- ja muuhun vapaa-ajan toimintaan sekä turvallisten ihmissuhteiden solmimiseen ja ylläpitämiseen (Lastensuojelun käsikirja, Toimeentulon ja asumisen turvaaminen).

Avohuollon tukitoimena tarjottavissa palveluissa painottuu sekä niiden ohjaava ja tukeva luonne (Räty 2010: 260) että kontrollinomaisuus (Lastensuojelun käsikirja, Perhetyö; Aho 1993: 164). Ohjaaminen ja tuki näkyvät selvimmin siinä, että työ pyritään suunnittelemaan ja tekemään yhdessä asiakkaan kanssa, jolloin kyseessä on eräänlainen kumppanuussuhde (Juhila 2006: 103.) Kontrollinomaisuus avopalveluissa ilmenee silloin, kun asiakkaan toiminta on uhka hänen omalle tai perheenjäsenensä hyvinvoinnille (mt: 216). Tällöin ammatillisen tuen avulla pyritään tilannetta paitsi helpottamaan myös estämään sen pahentumien. Palvelut vaihtelevat suuresti sen mukaan minkälaisia ongelmia tai tarpeita perheessä ilmenee. Kyse voi olla esimerkiksi vanhempien tai lapsen/ nuoren päihteiden käytöstä ja /tai mielenterveysongelmasta, taloudellisesta kriisistä, työn- tai koulunkäynnin ongelmista tai avioerotilanteesta. (Räty 2010: 260-261.) Kriteerinä palveluiden järjestämiselle on, että yksi tai useampi tekijä lapsen/ nuoren kasvuympäristössä, toiminnassa tai elämäntilanteessa uhkaa hänen kehitystään tai terveyttään (LsL 2007/ 417, 34 §).

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien avulla on mahdollista tehdä ongelmat näkyviksi ja auttaa perhettä arjessa niin, että huostaanotoilta voidaan välttyä. Tämä vaatii kuitenkin määrätietoista ja kokonaisvaltaista lastensuojelun palvelukokonaisuuden uudelleenarviointia ja kehittämistä (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010: 28). Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen entisen johtavan sosiaalityöntekijän Gunnel Gustafssonin mukaan varhaisella tuella on suuri merkitys perheiden hyvinvoinnin lisäämisessä (Ängeslevä 2012). Kuitenkin juuri varhaisen tuen palveluissa säästetään ennaltaehkäisevien toimenpiteiden ohella (Rousu & Holma 2004: 21). Lastensuojelun avohuollon tukitoimille on kuitenkin enenevässä määrin tarvetta, sillä esimerkiksi vuosina 1996–2006 lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät ovat kaksinkertaistuneet (Heino 2008: 10). Vuonna 2011 avohuollon asiakkaita jälkihuollon asiakkaat mukaan lukien oli 28 333 (Kuusikkotyöryhmä 2012: 39). Lisäystä edelliseen vuoteen on tullut yli 13 prosenttia (ml: 13).

Stakesin tekemän tutkimuksen mukaan esimerkiksi tukihenkilöille ja tukiperheille avohuollon palvelumuotoina olisi suuri tarve, joka kuitenkin jää täyttymättä palveluiden vähyyden vuoksi. Esiin nousi niin ikään laadullinen puutos, mikä kyseisen tutkimuksen mukaan tarkoittaa erityisesti puutetta vahvasta tuesta. Tämä näyttäytyi perheissä avun tarpeena nimenomaan vaativissa elämäntilanteissa. (Heino 2008: 11; Heino 2007: 69.)

3.3.1 Lapsille ja nuorille suunnatut avohuollon tukitoimet

Lapsille ja nuorille suunnattuja avohuollon palveluita ovat erilaiset peruspalveluihin laskettavat palvelut kuten kotiapu ja kotipalvelu, lapsille suunnatut päivähoito- ja hoitopalvelut sekä toimeentulotuki. Lisäksi lapselle voidaan tarjota avustajapalveluita päivähoitoon ja kouluun,

mahdollisuus osallistua vertaistukiryhmiin ja muuhun vertaistoimintaan sekä muuta sosiaalista tukea kuten tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa. Lapsi tai nuori on myös oikeutettu saamaan tarpeitansa vastaavaa terapiaa tai psykiatrista hoitoa sekä päihde- tai huumehoitopalveluja. (Lastensuojelun käsikirja, Lastensuojelun avohuollon tukitoimet). Nuorille on olemassa koulusta ja työnsaantia varten tarkoitettuja palveluita (Taskinen 2010: 72).

Opetustoimen kanssa tehtävä yhteistyö on olennainen osa lastensuojelun avohuollollisia toimia. Koulunkäynnin ongelmiin tulisi apua tarjota ensisijaisesti koulussa työskentelevien aikuisten ja palvelujen kautta (Räty 2010: 300), mutta jos perheen sisäiset ongelmat vaikeuttavat lapsen tai nuoren motivoitumista ja sitoutumista koulunkäyntiin, voivat lastensuojelun avohuollon tukitoimet tällöin olla tarpeellisia. Lapsille ja nuorille on mahdollista tarjota tukea koulunkäyntiin, jolla pyritään välttämään laitoshoidon tarve ehkäisemällä lasten ja nuorten jättäytymistä koulun ulkopuolelle ja auttamaan heitä saamaan peruskoulu päätökseen (Räty 2010: 300). Tämä lisää nuorten mahdollisuuksia jatko-opintoihin ja sitä myötä sijoittumista työelämään. Lastensuojelun tukitoimina tarjottavien oppilashuollollisten palveluiden lähtökohtana on tiivis yhteistyö perheen, koulun ja lastensuojelun sosiaalityön välillä (Sosiaaliportti, Oppilashuolto ja koulun sosiaalityö ehkäisevänä lastensuojeluna).

Tukiperhetoiminta on kokonaisvaltaista psykososiaalista tukea lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevalle lapselle ja nuorelle. Tukiperheen vanhemmat toimivat turvallisina ja tasapainoisina aikuisina lapsen tai nuoren elämässä oman vanhemman /vanhempien ja sosiaalityöntekijän ohella. Tukiperhetoiminta on muiden avohuollollisten tukitoimien tapaan suunnitelmallista ja tavoitteellista työtä asiakkaan elämänlaadun ja psyykkisen hyvinvoinnin lisäämiseksi ja tukemiseksi. Toiminta on monipuolista ja perustuu tuettavan tarpeisiin ja toiveisiin. (Lastensuojelun käsikirja, Tukihenkilö tai tukiperhe.)

Tukihenkilötoiminta on tukiperhetoiminnan ohella tärkeä osa lastensuojelun avohuollon palveluita. Tukihenkilö toimii lapselle ja nuorelle turvallisena, tasapainoisena ja luotettavana aikuisena, jolta saa kokonaisvaltaista tukea ja apua. Tukihenkilötoiminta on niin ikään suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa lapsen ja nuoren elämäntilannetta pyritään selvittämään. (Nuortenpalvelu.) Tukihenkilön tehtävänä on auttaa lasta tai nuorta arjessa ja tasapainoisessa kasvussa ja kehityksessä (Vantaan kaupunki). Tukihenkilö voi olla avuksi esimerkiksi koulunkäynnissä, harrastuksissa ja ystävyysuhteiden solmimisessa, tai vaikka laskujen maksamisessa tai hakemusten kanssa. Toiminta suunnitellaan yksilöllisesti lapsen / nuoren tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Vapaa-ajan suunnittelu ja viettäminen lapsen tai nuoren kanssa on myös tärkeä osa tukihenkilön toimenkuvaa. (Uudenmaan Tukitupa.)

Uudenmaan Tukituvan tarjoama tukihenkilötoiminta on osoittautunut tärkeäksi tekijäksi nuorten arjessa. Asiakkailleen tekemään kyselyyn (Uudenmaan Tukitupa, Asiakastyytyväisyyskysely

2011 tulokset) vastanneista 65 nuoresta 92 prosenttia oli tyytyväisiä tai suhteellisen tyytyväisiä saamaansa palveluun. Nuoret mainitsivat mm. saavansa tukihenkilöltä apua "arjessa selviytymisessä, päihteettömyydessä", "virastoasioissa" ja "koulunkäynnissä". Eräs vastaajista kirjoittaa:

"Työntekijä toimii apunani melkeinpä kaikessa. =) Työntekijä on pirteä! Mukaan kuuntelee/auttaa aina jos voi. Ilman Työntekijää en olisi päässyt irti "huonosta elämästäni". En tiedä miten kiittää! Täydellinen tukihenkilö/OIKEASSA TYÖSSÄ! =)".

Joskus kyseeseen voi tulla lapsen tai nuoren sijoitus perheeseen tai laitokseen avohuollollisena toimenpiteenä. Mahdollisuuksien mukaan sijoitus tulisi toteuttaa yhdessä lapsen vanhemman tai huoltajan kanssa. Kuten muutkin avohuollolliset toimet, tulee avohuollon sijoitus toteuttaa asianomaisten suostumuksella. (LsL 2007/ 417, 37 §.)

3.3.2 Perheille ja vanhemmille suunnatut avohuollon tukitoimet

Perhetyö on tärkeä osa lastensuojelun avohuollollisia tukitoimia. Perhetyön muotoja ja menetelmiä on nykyään lukemattomia, mutta niissä kaikissa korostuu ensisijaisena lapsen etu. (Lastensuojelun käsikirja, Perhetyö.) Perhetyössä punaisena lankana toimii voimavara- ja ratkaisukeskeisyys, ja työskentelyn fokus on tulevaisuuden rakentamisessa ja perheen vahvuksien löytämisessä menneisyyden kaivelun sijaan (Saarnio 2004: 247). Perhetyö tapahtuu nimensä mukaisesti perheen luonnollisessa toimintaympäristössä. Työ on monimuotoista ja laaja-alaista, ja se suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä perheen kanssa. Keskeistä perhetyössä on vanhemmuuden tukeminen ja perheessä ilmenevien ongelmien ratkaiseminen. Menetelmät ja työtavat vaihtelevat keskusteluista ja neuvoista esimerkiksi kodinhoitoon (Lastensuojelu.info). Lastensuojelun avohuollon perhetyössä olennaisena elementtinä toimii ammatillisen tuen ja avun ohella kontrolli. (Lastensuojelun käsikirja, Perhetyö.) Työn kontrollioiva ote tarkoittaa lapsen tasapainoisten elinolosuhteiden ja kasvun turvaamista ja edistämistä ammatillisen tuen avulla.

Jossakin tapauksessa on tarpeellista koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon. Sijoitus voi tapahtua lastensuojelulaitoksessa tai päihdehoitolaitoksessa, ja sen pääpaino on kuntoutuksessa. (Lastensuojelun käsikirja, Koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon.) Perhekuntoutuksessa vanhemmille on mahdollista tarjota intensiivistä ohjausta ja tukea vanhemmuuteen, samalla kun lasten elinolot ovat turvattuna. Näin mahdollistetaan perheen yhdessä olo kuntoutumisen ohella.

Avohuollon tukitoimia kehitellään jatkuvasti ja uusia toimintatapoja testataan (Taskinen 2010:

72). Palvelujen tarjonta ja niiden saatavuus vaihtelevat kuitenkin kunnittain. Joissakin kunnissa on tarjolla esimerkiksi kriisityötä ja -päivystys, verkostotyöskentelyä ja läheisneuvonpito, tukiasuntoja, erilaisia perhekuntoutusleirejä ja muuta loma- ja virkistystoimintaa sekä vanhemmille suunnattuja mielenterveys- ja päihdepalveluita (Miettinen 2012). Aikuisia voidaan tukea ja ohjeistaa myös esimerkiksi koulutuksen ja työnsaannissa. Paikkakunnasta riippuen on vanhemmille myös olemassa erilaisia vertaisryhmiä.

3.4 Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto

Kiireellistä sijoitusta puoltaa esimerkiksi tilanne, jossa vanhempi tai molemmat vanhemmat ovat tilapäisesti, mutta välittömästi kykenemättömiä huolehtimaan tai turvaamaan lastensa hyvinvointia esimerkiksi päihtymystilansa, väkivaltaisen käytöksen tai akuutin mielenterveysongelmansa vuoksi. Myös lapsi tai nuori voi itse aiheuttaa välitöntä vaaraa itselleen esimerkiksi itsetuhoisella käyttäytymisellä tai päihteiden käytöllä. Näissä tilanteissa lapsi tai nuori voidaan sijoittaa sijaisperheeseen, lastensuojelulaitokseen tai järjestää asuminen muulla tavoin vastaamaan hänen tarpeitaan ja turvaamaan hyvinvointia. Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää, minkä aikana on tehtävä päätös lapsen sijoituksen päättymisestä tai huostaanotosta. (LsL 13.4.2007/ 417, 38 §.)

Huostaanotto ja sitä seuraava sijaishuolto on lastensuojelun viimesijainen muoto. Tämä tarkoittaa sitä, että muut toimet tai palvelut lapsen tai nuoren hyvinvoinnin ja turvallisuuden takaamiseksi eivät ole olleet hänelle sopivia tai riittäviä, ja edelleen sitä, että lapsen tai nuoren sen hetkisen tilanteen parantuminen tasapainoisen ja turvallisen arjen takaamiseksi edellyttää sijoitusta kodin ulkopuolelle. Huostaanotto velvoittaa kunnan järjestämään lapselle tai nuorelle sijaishuolto sijaisperheessä, lastensuojelulaitoksessa tai muussa hänen tarpeitaan vastaavassa asumisyksikössä. (LsL 2007/ 417, 40 §.) Huostaanottoa seuraa suunnitelmallinen ja moniammatillinen sosiaalityö, ja se pyritään toteuttamaan aina suurimmissa määrin yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. (LsL 2007/ 417, 30 §)

3.5 Jälkihuolto

Lastensuojelun jälkihuolto seuraa avohuollon tukitoimena tehdyn sijoituksen päätyttyä, jos se on kestänyt kauemmin kuin puoli vuotta tai huostaanottoa seuranneen sijoituksen päätyttyä viimeistään nuoren täyttäessä 18 vuotta (LsL 2007/ 417, 75 §). Jälkihuolto sisältää nuoren tarpeiden mukaan räätälöidyn palvelusuunnitelman, johon kuuluu esimerkiksi taloudellinen ja asumiseen liittyvä tuki. Tarpeen mukaan on nuorelle järjestettävä myös kokonaisvaltaista psykososiaalista tukea ja ohjausta asumiseen ja elämänhallintaan sekä luoda mahdollisuudet vapaa-ajanviettoon. Osana jälkihuoltoa tuetaan tarvittaessa myös nuoren vanhempia tai muita nuoren kasvatukseen osallistuvia henkilöitä esimerkiksi taloudellisilla tai avohuollollisilla tuki-

toimilla. (Lastensuojelun käsikirja, Jälkihuolto.)

Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä kun lapsi on ollut lastensuojelun asiakkaana huostaanoton päätyttyä tai viimeistään kun nuori täyttää 21 vuotta. Kunnan velvoite järjestää jälkihuollon palveluita voi päättyä myös siinä tapauksessa että 12 vuotta täyttänyt lapsi tai nuori itse kieltäytyy jälkihuollon asiakkuudesta. Tällöin tulee kuitenkin kuulla myös lapsen/ nuoren huoltajaa. Jälkihuollollisia palveluita ei myöskään tarjota, jos palvelut voidaan järjestää peruslainsäädännön nojalla tai jos lapsen tai nuoren asiat ovat muuten kokonaisuudessaan kunnossa. (Räty 2010: 497.)

4 Lastensuojelun kustannukset

Lastensuojelun palveluiden kustannuskatsaus perustuu pääasiallisesti Kuusikko-työryhmän vuoden 2012 raporttiin, johon on koottu Suomen kuuden suurimman kunnan lastensuojelun palveluiden saatavuus ja kustannukset vuonna 2011. Vaikka kyseiseen raporttiin on myös kerätty tiedot jokaisesta kunnasta erikseen, kirjataan tähän työhön ainoastaan kuuden suurimman kunnan yhteenlasketut luvut eikä erikseen ilmoiteta yhden tai useamman kunnan tietoja erikseen. Tämä siksi, että kuntakohtaiset vaihtelut sekä henkilömäärien että kustannusten osalta ovat suuria, joten selkeyden ja yksinkertaisuuden vuoksi ilmoitetaan kaikkien kuuden kunnan yhteenlasketut luvut. Kuusikko-työryhmän raporttiin on myös kirjattu tiedot koko vuodelta (2011) sekä vuoden viimeiseltä päivältä 31.12., mutta koska nämä luvut niin ikään vaihtelivat suuresti keskenään, on tähän työhön kerätty tiedot koskien koko vuotta.

Lastensuojelun kokonaiskustannukset olivat vuonna 2011 Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa yhteensä lähes 300 miljoonaa euroa. Suurin osa lastensuojelun kustannuksista, noin 236,5 miljoonaa euroa, kertyi kodin ulkopuolisista sijoituksista. Kasvua edelliseen vuoteen on sekä avohuollossa että sijaishuollossa 1,4 prosenttia. (Kuusikko-työryhmä 2012: 12.)

4.1 Avohuollon kustannukset

Avohuollon kustannuksista ei ole yhtenäisiä valtakunnallisia tilastollisia tietoja. Kuusikko-työryhmä (2012) on kerännyt kuuden suurimman kunnan tilastoista tietoja avohuollon palveluiden kustannuksista, mutta niiden pohjalta on vaikea arvioida avohuollon eri palvelumuotojen kustannuksia, sillä palveluiden kirjo on laaja ja niiden saatavuus vaihtelee kunnittain suuresti. Kuusikko-työryhmän raportti kertoo kuitenkin laveasti siitä, miten paljon avohuollon palvelut maksavat suhteessa sijoituksiin.

Kuusikko-työryhmän raportissa (2012: 14) lastensuojelun avohuollon palvelut on jaoteltu

avohuollon sosiaalityöhön ja tukitoimiin, taloudelliseen tukeen, kriisi- ja sosiaalipäivystykseen sekä jälkihuoltoon. Tukitoimilla tarkoitetaan tässä yhteydessä lastensuojelun avohuollon palveluita, joita on tarkemmin eritelty kappaleessa 6. Näiden palveluiden yhteiskustannukset Kuusikkokunnissa vuonna 2011 olivat yli 63,5 miljoonaa euroa, joista noin 26 360 000 euroa meni avohuollon tukitoimiin (ml.).

Avohuollon sosiaalityöllä tarkoitetaan palvelua, joka toteutetaan yhteistyössä lapsen ja perheen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Avohuollon sosiaalityö maksoi Kuusikkokunnille lähes 25 miljoonaa euroa. Perheille suunnattu taloudellinen tuki, sosiaali- ja kriisipäivystys ja jälkihuolto maksoivat kunnille yhteensä noin 12, 5 miljoonaa euroa. (Kuusikkotyöryhmä 2012: 14.)

Avohuollon tukihenkilötoiminnan kustannuksista on vähän tietoa, mutta Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja THL:n selvitykseen (2013) on kerätty joitakin esimerkkejä lastensuojelun asiakkaiden hoitopoluista ja heille tarkoitetuista sosiaalihuollon palveluista. Selvityksen mukaan tukihenkilötoiminnan kustannukset ovat 420 euroa vuodessa, mihin on lisätty myös harrastustoiminnanmenot 600 euroa. Intensiivisen perhetyön kustannukset ovat noin 12 000 euroa vuodessa. Kotipalvelun vuosikustannukset nousivat noin 1664 euroon, jos oletetaan perheen saavan kotipalvelua kerran viikossa. (Heinonen, Väisänen & Hipp 2013: 36-37.)

4.2 Sijoitusten kustannukset

Kuusikkokuntien selvityksessä (Kuusikko-työryhmä 2012) sijaishuollon kustannuksiin on laskettu mukaan laitoksissa tapahtuvan sijaishuollon kustannukset ja sen aikainen sosiaalityö, ammatillisissa perhekodeissa järjestettävän sijaishuollon kustannukset sekä sijaisperheissä tapahtuvan sijaishuollon kustannukset. Kasvua kaikkiin kodin ulkopuolisten sijoitusten kustannuksiin on 2000-luvulla tullut 15 prosenttia vuosittain. Kasvua selitetään osin sillä, että valtaosa sijoituksista tapahtuu laitoksiin. (Perhehoito-lehti 5/2010.) Vuonna 2011 sijoitusten kustannukset olivat kokonaisuudessaan yli 236 miljoonaa euroa. Kasvua edellisvuoteen oli tapahtunut kaikissa Kuusikkokunnissa, vaikkakin kuntakohtaiset vaihtelut olivat suuria, jopa yli 24 prosenttiyksikköä. Yhden lapsen /nuoren sijoitus maksoi Kuusikkokunnissa keskimäärin lähes 47 000 euroa vuodessa. (Kuusikko-työryhmä 2012: 21.)

Perhesijoitus tarkoittaa huostaanoton toteuttamista yksityisessä kodissa. Tällöin lapsen / lasten huoltajina toimivat yksityiset henkilöt (perhehoitajat). Tehtävään ei edellytetä ammattitutkintoa, mutta perhehoitajalle on tarjottava perusteellinen perehdytys ja sekä taloudellinen ja muu tarvittava tuki. (Taskinen 2010: 127.) Sijoitus ammatilliseen perhekotiin tarkoittaa hoitoa ja kasvatusta kodissa, jossa huoltajilla on tehtävään tarvittava ammatillinen koulu-

tus sekä toimintaan oikeuttava lain mukainen lupa (mt: 128).

Perhesijoitusten kustannukset olivat Kuusikkokunnissa vuonna 2011 lähes 47 miljoonaa euroa. Jokaista perheeseen sijoitettuna ollutta 2453 (Kuusikkotyöryhmä 2012: 41) alle 18-vuotiasta henkilöä kohden kustannukset olivat hieman yli 19 000 euroa vuodessa. Perhehoito henkilöä kohden maksoi hieman alle 72 euroa vuorokaudessa. (Mt: 36.) Ammatillisissa perhekodeissa sijoitukset maksoivat yhteensä noin 15 miljoonaa euroa vuodessa (Kuusikko-työryhmä 2012: 36). Tämä tekee jokaista 264 vuonna 2011 sijoitettuna ollutta lasta ja nuorta kohden (mt: 41) yli 56 600 euroa vuodessa. Vuorokaudelle hintaa tulee tuolloin noin 176 euroa (mt: 36).

Laitossijoitusten kustannukset lasketaan yleensä yhden hoitovuorokauden mukaan, ja ne vaihtelevat 150 eurosta noin 260 euroon. (Lastensuojelun käsikirja; Heinonen, Väisänen & Hipp 2012: 14.) Laitossijoitusten yhteiskustannukset olivat Kuusikkokunnissa vuonna 2011 lähestulkoon 172 miljoonaa euroa (Kuusikko-työryhmä 2012: 36). Sijoitettuna oli tuolloin 3558 lasta ja nuorta (mt: 41). Kuusikkotyöryhmän raportissa on laitossijoitusten kustannuksiin laskettu mukaan myös sijoituksen aikainen sosiaalityö, jonka kustannukset olivat yhteensä 2 727 982 euroa (mt: 36). Lapsikohtaiset kustannukset nousivat lähestulkoon 47 000 euroon vuonna 2011.

5 Opinnäytetyön tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää kunnan sosiaalitoimen lastensuojelun palveluita sekä asiakkaalle ja yhteiskunnalle koituvia kustannuksia Suomessa. Työssä keskitytään lastensuojelun tilaan Suomessa, koska aihe on polttavan ajankohtainen ja jopa huolestuttava akuutin resurssipulan vuoksi. Vertailu muihin maihin ei tunnu relevantilta tässä yhteydessä vaikkakin rinnastus esimerkiksi muihin pohjoismaihin saattaisi selventää ja korostaa epäkohtia, joita suomalaisessa lastensuojelussa ilmenee. Siihen ei kuitenkaan tällä haavaa ryhdytä vaan esiin nostetaan suomalaisen lastensuojelun instituution puutteita ja vahvuuksia.

Opinnäytetyössä selvitetään yhden yksityisen lastensuojelun avohuollon palveluita järjestävän yrityksen sekä heidän asiakkaanaan olevien lasten ja nuorten hoitopolkua, elämän historiaa ja nykytilaa, sekä mahdollista jälkihuoltoa. Tarkoituksena on selvittää lastensuojelun eri vaiheita haastateltavien elämässä ja siinä saavutettuja hyötyjä ja mahdollisia puutteita. Haastattelussa ei kartoiteta erikseen vanhemmille tarjottuja palveluita, koska tarkoituksena on keskittyä palveluihin, joita haastateltaville on tarjottu ja heidän kokemuksiinsa niistä.

Haastattelujen kautta kerätään tietoa lastensuojelun avohuollon asiakkaiden elämänpolusta, palveluiden tarpeesta, niiden tarjonnasta sekä vaikuttavuudesta haastateltavien elämään.

Haastateltavat ovat Uudenmaan Tukituvan asiakkaita, ja haastattelujen pohjalta selvitetään asiakkaiden lastensuojelun palveluiden piiriin johtaneita tekijöitä ja tuen tarvetta. Elämän- ja asiakkuuspolkua selvittämällä toivotaan saatavan tietoa siitä, onko tarpeisiin vastattu ja ovatko palvelut ja niiden parissa tarjottava tuki ollut riittävää. Työssä pyritään saamaan esiin nuorten subjektiivisia kokemuksiaan saamistaan palveluista ja tuesta.

Lastensuojelun kustannusten selvittäminen tapahtuu tutkimusten ja tilastollisen aineiston keräämisinä. Toimeksiantajan toiveesta poiketen ei sijaishuollon vaikuttavuutta ja sen päättymisen jälkeisiä elämäntapahtumia kuten mahdollista syrjäytymistä tässä tutkimuksessa ole tarkoitus selvittää, sillä se on laajuudessaan oma tutkimusaiheensa eikä palvele käsillä olevan tutkimuksen tarkoituksena.

6 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuskysymykset keskittyvät lastensuojelun asiakkaan etuun sekä palveluiden vaikuttavuuteen. Opinnäytetyössä pyritään selvittämään ovatko Uudenmaan Tukituvan tarjoamat avohuollon palvelut vastanneet heidän asiakkaidensa tarpeisiin. Lisäksi kartoitetaan palvelujen kustannuksia.

Tutkimuskysymykset tässä opinnäytetyössä ovat:

1. Pystytäänkö avohuollon palveluiden avulla vastaamaan asiakkaan tarpeeseen tai tarpeisiin?
2. Minkälaisen palvelun lapset ja nuoret itse ovat kokeneet parhaimmaksi?
3. Kuinka paljon halvemmaksi avohuollon palvelut tulevat suhteessa sijaishuoltoon?

Opinnäytetyö on luonteeltaan kvalitatiivinen ja metodiksi valittiin teemahaastattelu eli puoli-strukturoitu haastattelu (Hirsjärvi & Hurme 2009: 47). Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Perinteisesti teemahaastattelun sisältö ja rakenne koostuu tietyistä aihealueista, joita haastateltavien kanssa käydään läpi keskustelunomaisesti (mt.: 47-48). Aihealueet eli teemat ovat ennalta suunniteltuja ja rajattuja, mutta tarkkoja sääntöjä esittää aihealueita koskevia kysymyksiä ei ole (mt: 103). Tuomi & Sarajärvi ovat niin ikään kirjassaan todenneet, että teemahaastattelussa haastattelijalla on vapaus päättää miten kysymykset esitetään ja missä järjestyksessä. Haastattelun tulisi kuitenkin pysyä sovitun teeman ympärillä tai edetä mahdollisen haastattelurungon mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2012: 73, 75.)

Teemahaastattelussa, kuten kvalitatiivisissa tutkimusmenetelmissä karkeasti ottaen yleensäkin, olennaista on haastattelijan ja haastateltavan välinen vuorovaikutus, jossa haastattelija

on sekä "osallistuva että tutkiva persoona" (Hirsjärvi & Hurme 2009: 97; kts. myös Eskola & Suoranta 2008: 16). Tavoitteena on haastattelutilanteessa syntyvän keskustelun luontevuus, joka ei seuraa tiukasti ennalta määritettyä kaavaa (Hirsjärvi & Hurme 2009: 48). Teemahaastattelussa olennaista on saada haastateltavan subjektiiviset kokemukset, mielipiteet ja tunteet kuuluviin (mt: 28, 48). Tämän vuoksi myöskään yksityiskohtaisia vastausvaihtoehtoja ei ennalta määrätty (Alasuutari 2011: 83).

Haastatteluista kaksi tehtiin Uudenmaan Tukituvan tiloissa ja kaksi muuta haastateltavien omissa kodeissa. Ratkaisuun päädyttiin osaksi käytännön syistä ja osaksi sen vuoksi että paikan valinnalla katsottiin voivan vaikuttaa haastattelutilanteeseen ja siinä vallitsevaan ilmapiiriin (kts. Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010: 99-100). Työntekijän toiveen mukaisesti haastattelut tehtiin hänen läsnä ollessaan. Osasyynä tähän oli se, että haastattelu-aika saatiin parhaiten sopimaan tukihenkilön ja hänen asiakkaansa normaalin tapaamisajan puitteisiin. Sen lisäksi tukihenkilö kertoi osan haastateltavista olevan kovin ujoja ja varautuneita ja toisaalta tukihenkilö saattoi auttaa nuoria vastausten osalta, jos jotain jäisi epäselväksi tai muuten kertomatta esimerkiksi unohduksen vuoksi. Näin saatettiin edelleen varmistaa aineiston validiteetti.

Haastatteluun osallistuneiden henkilöiden pyytäminen haastatteluun oli harkinnanvaraista. Haastateltaviksi haluttiin lastensuojelun avohuollon palveluiden piirissä olevia nuoria, ja koska alkuperäisen opinnäytetyön aiheen antajana toimi Uudenmaan Tukitupa, oli luontevaa pyytää heidän asiakkaitaan haastateltaviksi. Kattavamman ja validimman aineiston saamiseksi olisi ollut kannattavaa pyytää myös muiden lastensuojelun avopalveluiden järjestäjien asiakkaita osallistumaan haastatteluun, mutta opinnäytetyön prosessin ollessa jo loppusuoralla ei siihen ryhdytty. Uudenmaan Tukituvan muiden työntekijöiden asiakkaita harkittiin haastateltaviksi, mutta jälkihuollon asiakkaina he eivät soveltuneet haastatteluun.

Haastatteluiden purkamisessa ja aineiston analysoinnissa noudatetaan Tuomin ja Sarajärven (2012: 91- 93) kaavaa haastatteluaineiston analyysin toteuttamisesta. Aineistosta etsitään tiettyjä teemoja haastattelurunkoon perustuen. Näitä teemoja ovat asiakkuuden alkamiseen johtaneet syyt, palveluverkosto, haastateltujen kokemukset saamastaan palvelusta sekä tämän hetkinen elämäntilanne. Haastattelut on nimetty niiden tekojärjestyksessä, siten ensimmäinen tehty haastattelu on H1, toisena tehty H2 ja niin edelleen.

Yksi haastatteluista nauhoitettiin sanelimeen, minkä jälkeen se litteroitiin. Kolme muuta haastattelua kirjattiin haastateltavien toiveesta käsin (H2, H3 & H4). Yksi näistä (H2) annettiin puhtaaksikirjoituksen jälkeen haastattelussa läsnä olleelle Uudenmaan Tukituvan työntekijälle korjattavaksi. Kaksi haastatteluista (H3 & H4) kirjattiin käsin kirjoituksen lisäksi tietokoneelle Uudenmaan Tukituvan työntekijän toimesta.

Kirjallisesta haastattelumateriaalista on merkitty ja esiin nostettu ne asiat, jotka on kirjattu kysymyksen muodossa haastattelurunkoon, toisin sanoen nuorille etukäteen toimitettuihin haastattelukysymyksiin (kts. Hirsjärvi & Hurme 2009: 149). Nämä asiat ovat esimerkiksi nuorten sen hetkistä elämää koskevat ongelmakohdat ja syyt avohuollon asiakkuudelle, niihin tarjottu apu ja tuki (sekä uudenmaan Tukituvasta että muualta saatu), avun tuloksellisuus ja nuorten tämänhetkinen elämäntilanne. Mainitut asiat on koottu yhteenvedoon ja niitä pyritään peilaamaan teoreettiseen viitekehykseen ja ajankohtaiseen keskusteluun eri medioissa.

7 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin haastattelemalla Uudenmaan Tukituvan asiakkaina olevia nuoria. Kuten opinnäytetyön nimestä käy ilmi, on työn tarkoituksena selvittää asiakkaan ja yhteiskunnan etu lastensuojelun eri poluilla. Tärkeänä väylänä tähän toimeksiantaja mainitsi työntekijöiden ja ennen kaikkea asiakkaiden haastattelut, joiden pohjalta olisi mahdollista saada realistista ja ajankohtaista informaatiota koskien palveluketjua, palveluiden laatua ja tuloksia sekä vaikuttavuutta kokonaisuudessaan.

Ratkaisuun päädyttiin opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen sekä tarvittavan aineiston vuoksi (kts. Alasuutari 2011: 40). Koska tarkoituksena ei ole selvittää pelkästään lastensuojelun avohuollon palveluiden kustannuksia vaan myös vaikuttavuutta, haetaan haastattelujen kautta Uudenmaan Tukituvan asiakkailta subjektiivista tietoa siitä, miten palvelut ovat vastanneet heidän tarpeisiinsa. Haastattelujen kautta saatavan laadullisen aineiston lisäksi tutkimukseen etsitään aineistoa olemassa olevista tutkimuksista, koskien lastensuojelun palveluiden kustannuksia avo- ja sijaishuollossa.

Uudenmaan Tukituvan asiakkaita pyydettiin osallistumaan haastatteluun perustuen siihen, että he vastasivat tutkielman kohderyhmää, eli lastensuojelun avohuollon palveluiden piirissä olevia lapsia tai nuoria. Myös muita Tukituvan asiakkaita olisi voitu pyytää haastatteluun, mutta he eivät jälkihuollon asiakkaina vastanneet haastatteluun toivottuja henkilöitä. Uudenmaan Tukituvan jälkihuollon asiakkaat ovat tulleet asiakkaiksi sijoituksen päätyttyä, ja eivät sen vuoksi vastanneet haastattelun kohderyhmää. (Kts. Eskola & Suoranta 2008: 18.)

Haastateltavat saatiin yhden Uudenmaan Tukituvan työntekijän kautta. Kyseisten haastateltavien valikoitumiseen vaikutti ensisijaisesti se, että Uudenmaan Tukituvan ollessa opinnäytetyön aiheen toimeksiantaja, oli luontevaa, että haastateltavat pyritään löytämään heidän asiakkaistaan. Toiseksi kyseessä olevien haastateltavien valikoitumiseen vaikutti se, että itselläni ei ollut mahdollisuutta ottaa henkilökohtaisesti yhteyttä haastateltaviin heidän tietoturvasa

ja yksityisyyden suojansa vuoksi. Asiakkaitaan tavatessaan työntekijä esitteli lyhyesti haastattelun aiheen ja tarkoituksen, ja antoi heille alustavat haastattelukysymykset (liite 2) luettavakseen. Asiakkaille tehtiin selväksi, että haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Haastateltavien iällä ei itsessään ollut merkitystä, ja ennen haastatteluihin ryhtymistä työntekijöille selvitettiin, että haastatteluun voidaan pyytää myös Uudenmaan Tukituvan entisiä, jo täysi-ikäisiä asiakkaita. Entisiin asiakkaisiin ei lähtötilanteessa kuitenkaan tarvinnut ottaa yhteyttä, sillä haastateltavat saatiin Tukituvan tämän hetkisistä asiakkaista. Haastateltaviksi suostui lopulta neljä Uudenmaan Tukituvan asiakasta, jotka olivat haastattelun tekohetkellä 16- ja 17-vuotiaita. Haastateltavaksi oli tarkoitus tulla heidän lisäksi viides henkilö, joka kuitenkin kieltäytyi.

Alustavien haastattelukysymysten lisäksi esitettiin tarpeen mukaan tarkentavia ja avaavia kysymyksiä. Kysymykset koskevat haastateltavien asiakkuutta lastensuojelun avohuollon piirissä kokonaisuudessaan. Kuinka asiakkuus on alkanut, ja missä ikä- ja elämänvaiheessa? Mikä tai mitkä asiat ja tekijät ovat olleet syynä asiakkuuden alkamiselle? Minkälaista apua tai tukea asiakas tuolloin koki tarvitsevänsä? Minkälaisia palveluja, tukea tai apua asiakkaalle tuolloin tarjottiin? Minkä palvelujen piiriin asiakas on päätenyt? Kokiko asiakas pystyvänsä vaikuttamaan saamaansa palveluun, sen määrään tai laatuun? Ovatko jotkin asiakkaan käyttämistä palveluista vaihtuneet, tai onko hän itse poistunut jonkin palvelun piiristä, ja jos niin miksi?

Palvelujen vaikuttavuudesta asiakkaan näkökulmasta pyritään hahmottamaan asiakkaan nykyhetkeä. Minkä palveluiden piirissä asiakas tällä hetkellä on? Miten ja minkälaisena asiakas kokee tällä hetkellä saamansa palvelun ja tuen? Kokeeko asiakas saaneensa apua ja tukea niihin asioihin, joiden takia asiakkuus alun perin alkoi? Jääkö jotain puuttumaan, ja jos niin mitä? Kohdistuuko tuki oikeisiin asioihin? Onko apu ollut riittävää? Mikä voisi olla toisin? Minkälainen tuki tai apu on ollut parasta? Onko asiakkaalla kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa saamaansa palveluun? Minkälaisen asiakas arvelee tilanteensa olevan ilman Uudenmaan Tukituvasta saamaansa palvelua?

Tapaamisen aluksi haastateltaville selostettiin, että haastattelussa on kyse ammattikorkeakoulun opinnäytetyöstä, jossa tarkoituksena selvittää lastensuojelun avohuollon palveluita ja niiden vaikuttavuutta ja merkitystä asiakkaan elämässä. Haastateltaville tehtiin selväksi, ettei haastatteluaineistossa tai lopullisessa työssä mainita nimiä tai kirjata muita heidän tunnistamistaan mahdollistavia asioita, kuten asuinpaikkakuntaa, koulua tms. Asianomaisille selvitettiin, ettei mikään haastatteluista sellaisenaan saatu materiaali päädy ulkopuolisille missään vaiheessa. Koska kaikki haastateltavat olivat haastattelujen tekohetkellä alaikäisiä, pyydettiin heidän vanhemmiltaan suostumus haastatteluihin.

Koska Uudenmaan Tukituvan työntekijä kertoi osan haastatteluun suostuneista asiakkaista saattavan olla epävarmoja ja varautuneita, haluttiin heille antaa mahdollisuus valita tallennetaanko materiaali äänitteenä vai kirjallisena. Tähän päädyttiin siksi, että haastattelutilanne olisi mahdollisimman rento ja luonnollinen, ja siten myös haastatteluista saatu materiaali autenttista. Yksi haastateltavista suostui haastattelun äänittämiseen, loput kolme toivoivat sen tehtävän kirjallisena. Yksi haastattelu kirjattiin haastattelijan toimesta käsin paperille ja annettiin myöhemmin tarkistettavaksi ja korjattavaksi haastattelussa läsnä olleelle työntekijälle. Kaksi muuta kirjattiin mainitun lisäksi Uudenmaan Tukituvan työntekijän toimesta tietokoneelle, tämä aineiston luotettavuuden varmistamiseksi. Kaikki kirjoitettu aineisto on siis kahden henkilön lukemaa ja tarvittaessa korjaamaa.

Haastattelujen kirjaaminen käsin on huomioitava aineiston reliabiliteettia ajatellen, sillä kaikkia vuorovaikutustilanteissa ilmenneitä sanallisia viestejä ja äännähdyksiä ei ole kirjattu. Kuitenkin kaikki suorat lainaukset, jotka lopulliseen työhön ovat päätyneet, on sellaisenaan kirjattu haastattelutilanteessa, vaikka ns. täytesanat (esimerkiksi "niinku", "tota", "öö", "mmm" jne.) on jätetty kirjaamatta. Myös joitakin haastattelutilanteissa ilmenneitä muita vuorovaikutuksellisia viestejä, kuten naurahdukset ja tauot on lopullisesta työstä jäänyt pois (kts. Hirsjärvi & Hurme 2009: 92). Samaisessa teoksessa mainitaan myös se, että haastattelutilanteessa kynien ja papereiden kanssa operoiminen saattaa vaikuttaa negatiivisesti "luontevaan ja vapautuneeseen" (ml.) keskusteluun, vaikka nauhurin pois jättämisellä pyrittiin juuri luomaan mainitunlaista tunnelmaa.

Kaikki haastateltavat saivat haastattelukysymykset luettavikseen ennen haastattelua. Tällä pyrittiin minimoimaan haastattelun salaperäisyys ja yllätyksellisyys, ja siten luomaan välitön ja avoin ilmapiiri varsinaisessa haastattelutilanteessa. Näin toimimalla pyrittiin myös siihen, että vastaukset olisivat mahdollisimman kattavat ja validit, kun haastateltavat olivat saaneet ajan kanssa reflektoida kysymyksiä omaan elämäänsä. (Tuomi & Sarajärvi 2012: 73.) Teema-haastattelun periaatteiden mukaisesti laadittiin kirjalliset haastattelukysymykset avoimiksi kysymyksiksi (Hirsjärvi & Hurme 2009: 106), jotta välttyttäisiin haastateltavien johdattelemiselta, ja toisaalta jotta vastaukset olisivat mahdollisimman laajoja. Näin mahdollistettaisiin parhaalla tavalla nuoren subjektiivisten kokemusten esiin tulo.

Joidenkin haastateltavien kohdalla kysymyksiä piti avata ja tarkentaa (Hirsjärvi & Hurme 2009: 107, 109- 110), jolloin alkuperäinen kysymys "Millaisena koit saamasi palvelun?" / "Olitko tyytyväinen saamaasi palveluun?" muuttui esimerkiksi muotoon "Miltä saamasi tuki sinusta tuntui?". Joidenkin kysymysten kohdalla työntekijä auttoi haastateltavaa tarkentavilla kysymyksillä liittyen tiettyyn elämän vaiheeseen tai tapahtumiin, joita haastateltava ei itse heti muistanut (mt.: 108). Esimerkiksi kysyttäessä nuoren saamista palveluista saattoi työntekijä

herätellä hänen muistiaan kysymyksellä ”Muistatko missä kävit silloin koulukuraattorin tapaamisten lisäksi?”. Menneisyyttä koskeviin kysymyksiin oli nuorten joskus vaikea vastata tarkasti. (mt: 105). Tämä huomioon ottaen työntekijän läsnäolo on ollut positiivinen tekijä ai-
neiston reliabiliteettia ajatellen.

8 Eettiset kysymykset

Tätä opinnäytetyötä tehdessä on huomioitu ja noudatettu sosiaalialan ammattilaisen eettisiä ohjeita sekä ajantasaista lainsäädäntöä. Vaikka kyseessä olevassa tutkimuksessa ei olekaan kyse varsinaisesta työntekijä-asiakassuhteesta, toteutetaan tutkimus sosiaalialan ammattilais-
ta sitovien eettisten ohjeiden ja lainsäädännön mukaisesti. Haastattelut ja niistä saadut tie-
dot perustuvat haastateltavien vapaaehtoisuuteen ja anonymiteettiin.

Sosiaalialan ammattilaista sitovat ammattieettiset ohjeet ja velvoitteet (Talentia 2005). Juhila puhuu edellä mainittujen ohjeiden pohjalta ns. koodistonäkökulmasta, mikä hänen mukaansa tarkoittaa eettisten periaatteiden muokkausta vuorovaikutussuhteessa asiakkaan kanssa (2006: 248). Anna Metteri (1993: 90) kirjoittaa edelleen:

”Sosiaalityön käytännössä yhtenä työn punaisena lankana voikin nähdä sosiaalityötä ohjaavien normien tulkinnan yksilöllisissä asiakastilanteissa. Juuri tämä on työn moraalista ulottuvuutta, eettisten sääntöjen soveltamista ihmisen ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin.” (Metteri 1993: 90.)

Päivi Aho puolestaan korostaa, että vastuu sosiaalityön eettisyydestä jää aina viime kädessä työntekijälle (tässä tapauksessa haastattelijalle), ja pohjautuu hänen yksilölliseen, henkilökohtaiseen eettiseen harkintaansa ja kykyynsä tehdä eettisesti oikeita valintoja ja päätöksiä (1993: 157, 163). Juhila haastaa kuitenkin tämän teesin sanoessaan, ettei sosiaalityön eettisyys voi olla kiinni yksittäisen työntekijän moraalista ja eettisestä harkinnasta. Työ syntyy vuorovaikutuksessa yhteiskunnallisten instanssien, monitahoisten sosiokulttuuristen tekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Hänen mukaansa ”eettiset jännitteet” syntyvät nimenomaan näiden osapuolien vuorovaikutussuhteesta, ja työntekijän reflektoinnin kautta nämä jännitteet on mahdollista tehdä paitsi näkyviksi, myös työstettäviksi. (Juhila 2006: 249.)

Haastattelijan kyky reflektoida ja analysoida omia tarkoituseriään ja motiivejaan toimii tärkeänä lähtökohdana eettiselle työskentelylle ja toiminnalle sosiaalialalla. Reflektiivisyys edellyttää kykyä tarkastella omaa toimintaa ulkopuolisen silmin. Objektiiivinen tarkastelu ei kuitenkaan yksin riitä, on kyettävä myös kyseenalaistamaan omia tapoja ja motiiveja valintoihin ja päätöksiin. Omien toimintatapojen kriittinen tarkastelu ja eri vaihtoehtojen löytäminen ja

toteuttaminen kuuluvat sosiaalialalla työskentelevän henkilön eettiseen toimintaan (Talentia 2005). Työntekijän vastuu painottuu nimenomaan eettiselle toiminnalle, sillä työ on eettistä vasta silloin kun se näkyy käytännössä. Myös työntekijän reflektiivisyys saa eettisen muodon vasta vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Tämän lisäksi haastattelijan vastuuseen opinnäytetyötä tehtäessä sisältyy myös se minkälaisia tulkintoja asiakkaasta ja hänen elämästään on mahdollista tehdä lopullisen julkaisun pohjalta (Kuusisto-Niemi, Rissanen & Saranto 2011: 257).

Yksi eettisen sosiaalityön tärkeimmistä aiheista on asiakaslähtöisyys, joka opinnäytetyöhön liittyvän haastattelutyön valossa saa uuden näkökulman. Toteutuuko asiakaslähtöisyys lastensuojelun avohuollon asiakkaita haastateltaessa, kun kysymys on haastattelijan omasta työstä? Asiakas on luonnollisesti omasta tahdostaan suostunut haastateltavaksi, mutta minkä vuoksi? Mitä haastateltava saa kertoessaan henkilökohtaista historiaansa lastensuojelun asiakkaana? Mirja Korkiakangas pohtii tätä oman tutkimustyönsä pohjalta (2005: 21). Hän nostaa esille ajatuksen ”haastattelututkimuksen riistosuhteesta”, joka saattaa syntyä, jos haastattelijalla ei ole paljoakaan annettavaa haastateltavalleen. Mitä haastateltava sitten saa antaessaan henkilökohtaisia ja mahdollisesti hyvinkin herkkäluontoisia tietoja itsestään? Kenties taustalla piilee asiakkaan varmuus siitä, että tieto ja kokemus, jonka hän omaa on ainutlaatuista ja siten mittaamattoman arvokasta. Haastatteluun osallistuminen voi antaa kokemuksen siitä, että hänen asiakkuudestaan ja siitä syntyneistä ainutkertaisista kokemuksista ja tiedosta saattaa olla hyötyä lastensuojelun avohuollon käytäntöjä ja vaikuttavuutta arvioitaessa ja uudistettaessa.

Lasten ja nuorten haastattelemiseen liittyy omat eettiset erityispiirteensä. Sen lisäksi että haastatteluun tarvitaan lapsen tai nuoren oma suostumus, on haastatteluun pyydettävä myös huoltajien suostumus. Vaikka lapsi itse haluaisi ja suostuisikin haastateltavaksi on hänen vanhemmillaan oikeus kieltää lasta osallistumasta. (Nieminen 2010: 33.) Lapsilla on lakiin kirjattu oikeus tulla kuulluksi, mutta esimerkiksi haastattelun kohdalla huoltajat voivat tämän oikeuden evätä (Strandell 2010: 95; Nieminen 2010: 36). Tällaisissa tilanteissa ajatus lapsen suojelemisesta voi tuntua huoltajasta oikeutetulta, vaikka haastattelusta saatu tieto saattaisi ainakin teoriassa olla jopa lapsen eduksi (kts. Strandell 2010: 95, 108).

Haastattelumetodien ja -paikan valinnassa tulee huomioida niiden lapsiystävällisyys (kts. Strandell 2010: 108). Itse haastattelutilanteessa tulee olla herkkänä lapsen sanallisille ja sanattomille viesteille. Haastattelutilanne ja haastattelussa esitetyt kysymykset voivat herättää lapsessa tai nuoressa ahdistusta vaikkei hän sitä sanallisesti toisikaan ilmi, sillä erityisesti lastensuojelun asiakkuutta koskevassa haastattelussa sivutaan hyvin henkilökohtaisia ja herkkiäkin aiheita koskien nuoren menneisyyttä, tätä hetkeä ja elämää kokonaisuudessaan.

Henkilön historiaa ja kokemuksia lastensuojelun asiakkaana selvitettäessä nousee esiin kysymys haastateltavan anonymiteetistä. Haastattelijalla ja lopullisen työn kirjoittajalla on vas-
tuu, siitä että lukijalle välittyy varsinainen tutkimuksen kohde, joka tämän opinnäytetyön
kohdalla on yhden yksityisen sosiaalipalveluyrityksen tuottamat lastensuojelun avohuollon
palvelut, niiden kustannukset ja vaikuttavuus. Tämän opinnäytetyön ja sitä varten tehtävien
haastattelujen tarkoituksena ei ole tuottaa tietoa yksittäisistä henkilöistä, vaan tarkoituksena
on peilata heidän kokemustensa kautta tarjolla olevia palveluita yhteiskunnallisessa konteks-
tissa. (Kts. Pohjola 1996: 267.)

Haastateltavien anonymiteettiin ja tietosuojan turvaamiseen liittyy riski yksityisyyden louk-
kaamisesta (Sewón 1993: 151). Haastatelleessaan lastensuojelun asiakasta haastattelija astuu
alueelle, jolla hänen ei kuuluisi olla, siis tilanteessa, jossa kysymyksessä ei ole virallinen asia-
kassuhde. Pelko yksityisyyden loukkaamisesta on sinänsä relevantti huoli, mutta siihen liittyy
suojaavana elementtinä olennaisesti haastattelijan kyky empatiaan, kyky asettua toisen ihmi-
sen asemaan kokonaisvaltaisella emotionaalisella tasolla. Haastattelijan kyky ymmärtää ja
tulkita toisen sanomaa ja tunteita auttaa häntä välttämään tilanteita, jossa haastateltava voi
tuntea itsensä ja yksityisyytensä loukatuksi.

Asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on sosiaalityössä eettisyyden kulmakivi.
Laki turvaa asiakkaan oikeuden mielipiteeseensä, ja suojaa asiakkaan oikeutta osallistua ja
vaikuttaa saamaansa palveluun ja kaikkeen mitä se pitää sisällään, mukaan lukien häntä kos-
kevat asiakirjat (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/ 812, 11 §).
Näin ollen haastateltavat ovat oikeutettuja kaikkeen itseään koskevaan tietoon.

Haastatteluista saadun aineiston analysointi ja tulosten esittäminen kuuluvat osana opinnäy-
tetyön eettisiä kysymyksiä. Haastatteluista saatu aineisto esitetään väärentämättömänä ja
niistä tehdyt johtopäätökset on tehty suoraan saadun materiaalin pohjalta. Myös tutkimusme-
netelmän kuvailemisella mahdollisimman yksityiskohtaisesti pyritään luomaan läpinäkyvyyttä
koko opinnäytetyöprosessiin ja näin lisäämään tutkielman luotettavuutta.

9 Tulokset

9.1 Haastattelu 1, tyttö 17-v.

Haastattelu tehtiin haastateltavan omassa kodissa. Haastattelussa olivat läsnä haastattelijan
lisäksi tyttö ja Uudenmaan Tukituvan työntekijä. Haastattelu tallennettiin sanelimeen tytön
suostumuksella. Ennen haastattelun aloittamista pyydettiin puhelimitse suullinen suostumus
tytön äidiltä.

Haastateltava on ollut lastensuojelun asiakkaana vuosia, ja tyttö ollut aiemmin sijoitettuna äidin alkoholiongelman vuoksi. Äidin alkoholin käytöllä oli negatiivisia vaikutuksia tytön koulunkäyntiin ja vaikutti myös tytön mielialaan ja jaksamiseen.

"...mun äidillä on alkoholiongelma, se juo tosi useesti, ja se vaikutti niinku tosi paljon mun elämään silleen, että niinku opiskelu ja kaikki oli silleen vähän... meni huonosti ku mua ei niinku yhtään kiinnostanu mikään". (H1)

Tilanne kotona vaikutti negatiivisesti myös ystävyysuhteisiin ja elämään yleisesti:

"Ja sit mä en kauheesti ollu kavereittenkaan kaa sii jossain vaihees...". (H1)

Asiakkaaksi haastateltava päätyi Uudenmaan Tukituvalle viime vuoden kesäkuussa. Tyttö oli ennen tätä käynyt tapaamassa koulukuraattoria, jolle oli kertonut tilanteestaan. Haastateltava asui tuolloin isoäidin luona äidin alkoholin käytön vuoksi. Kuraattori oli asian tiimoilta yhteydessä sosiaalitoimeen, mitä kautta tyttö päätyi Uudenmaan Tukituvan asiakkaaksi. Haastateltava on tänä vuonna täyttämässä kahdeksantoista vuotta, ja mahdollisuutta jälkihuoltoon aikaisemman sijoituspäätöksen vuoksi selvitetään.

Asiakkuuden alkaessa Uudenmaan Tukituvassa oli haastateltavalla ensisijaisena toiveena muutto omaan asuntoon. Uudenmaan Tukituvan kautta järjestyi tukiasunto ja sen lisäksi oma tukihenkilö. Keskittyminen omaan elämään helpotti tytön tilannetta. Oman asunnon saamisen myötä tytön koulunkäynti alkoi sujua.

"...et tää oli tosi auttava tekijä et mä pääsin tänne asumaan." (H1)

Vaikka tukihenkilön kanssa harrastustoiminta ja vapaa-ajan vietto on jäänyt vähemmälle, ei tyttö olisi omien sanojensa mukaan kaivannut mitään enempää. Tukihenkilöstä on kuitenkin ollut apua esimerkiksi virastoasioiden hoidossa:

"...niinku et se on auttanu mua tosi silleen paljon, koska se ois ollu vähän raskast hoitaa niinku ite kaikki niinku tollaset ns aikuismaiset asiat tai tollaset...niinku esimerkiks just hakee niinku tukii ja semmosii." (H1.)

Haastateltava käy tällä hetkellä ammattikoulun kakkosluokkaa ja hänen mukaansa koulu sujuu ihan mukavasti. Vapaa-aikaa hän viettää nykyään pääasiassa ystäviensä kanssa.

9.2 Haastattelu 2, poika 17-v.

Haastattelu tehtiin pojan kotona 18.2.2013, läsnä haastateltavan lisäksi haastattelija, Uudenmaan Tukituvan työntekijä sekä osan aikaa pojan isä. Haastateltavan toiveesta haastattelu kirjattu käsin paperille. Jotkut kysymykset tuntuivat pojan omien sanojen mukaan vaikeilta, joten työntekijä avannut kysymyksiä haastateltavalle. Joidenkin kysymysten kohdalla haastateltava tarvitsi muistuttelua myös vastauksissa, joten niitä käyty yhdessä läpi työntekijän kanssa. Ennen haastattelun aloittamista antoi pojan isä suullisen suostumuksensa haastatteluun.

Lastensuojelun asiakkuuden käynnistyessä haastateltava oli erityisopetuksen piirissä, pienryhmämuotoisessa opetuksessa. Pojalla oli ilmennyt koulunkäynnin haastetta, herääminen aamuisin kouluun oli vaikeaa ja sitoutuminen peruskoulun loppuun suorittamiseen heikkoa. Perhe on ollut aikaisemmin perhetyön asiakkaana, joskaan haastateltava ei itse ole ollut tapaamisissa läsnä. Tukihenkilötoiminta Uudenmaan Tukituvalla on aloitettu opettajan aloitteesta, psykiatrian poliklinikan työn tueksi. Tukihenkilötoiminnan lisäksi haastateltavalle on myönnetty nuoren kuntoutusraha. Työntekijän mukaan poika olisi oikeutettu myös harrastustoiminnan tukeen, mutta sitä ei vielä haettu. Puhetta sittemmin ollut omasta asunnosta, mutta toistaiseksi asuu isän kanssa.

Haastateltavalla on aikaisemmin ollut joitakin tapaamisia koulukuraattorin kanssa sekä kontakti psykiatrian poliklinikalle. Psykiatrian poliklinikalta hän ei kuitenkaan monista yrityksistä huolimatta saanut tarvitsemaansa apua. Työntekijöiden vaihtuminen oli vaikuttanut pojan sitoutumiseen poliklinikalla tarjottuun tukeen.

"Työntekijät joko lopetti tai vaihtu. Turhautti kun muut [palvelut] ei toiminnu." (H2)

Haastattelussa poika sanoi ymmärtäneensä, että tarvitsi apua. Asiakkuus Uudenmaan Tukituvassa alkoi tammikuussa 2012, jolloin pojalle sovitti oma tukihenkilö. Haastateltava otti tarjotun palvelun vastaan, koska ajatteli joutuvansa sijoitetuksi ilman sitä. Hänen oli kuitenkin vaikea sitoutua uuteen tukimuotoon koska aiemmin tarjotut vaihtoehdot eivät olleet auttaneet. Yhteistyö tukihenkilön kanssa on kuitenkin ollut hedelmällistä ja auttanut poikaa monella tavalla. Vaikutukset itsetuntoon ovat olleet merkittävät. Vuotta aiemmin haastateltavalla ei ollut vielä tulevaisuudensuunnitelmia. Nyt hän haaveilee laskuvarjojäädäkin urasta armeijassa.

Tukihenkilö arveli, että poika on erityisesti hyötynyt palvelusta, joka tuodaan kotiin. Hänen mukaansa esimerkiksi psykiatrian poliklinikan tapaamiset ovat jääneet helposti väliin, koska

lähteminen kotoa aamuisin voi olla vaikeaa. Tukihenkilön tehtävänä on ollut muun muassa pojan herättelemineen aamuisin sovittuihin menoihin. Poika totesi haastattelussa, ettei voi jäädä nukkumaan tukihenkilön tullessa aamulla herättelemään.

Uudenmaan Tukituvan tukihenkilötoimintaan on kuulunut koulussa ja koulutehtävissä avustamista ja erinäisiä neuvotteluja esimerkiksi koulussa ja psykiatrian poliklinikalla sekä useita keskusteluita. Tukihenkilön kanssa on käyty myös shoppailemassa ja kahvilla.

”Hyvää on se kun on joku joka kuuntelee ja auttaa, antaa elämän viisauksia.”
(H2)

Tukihenkilötoiminnalla on ollut suuri merkitys pojan elämässä. Hän on kokenut tukihenkilötoiminnan kokonaisuudessaan positiivisena ja hyödyllisenä. Aikuisen ihmisen tuki ja ohjaus auttanut poikaa selviämään kohtaamistaan haasteista.

”Asiat olis huonommin ilman tukihenkilöö. En tiää miten oisin selvinny.” (H2.)

Vaikkakin haastateltavalla on vielä peruskoulu kesken, on hän saanut tukihenkilötoiminnasta paljon apua. Tukihenkilötoiminta on ollut kokonaisvaltaista psykososiaalista tukea, mikä on vaikuttanut myös pojan kokemukseen itsestään. Keskustelut ja vapaa-ajan vietto aikuisen tukihenkilön kanssa ovat auttaneet poikaa niin sosiaalisessa kanssakäymisessä kuin kasvamisessa kohti tasapainoista aikuisuutta.

”Oon ehkä ihmisenä parempi, osaan kommunikoida paremmin, aikuistunu.”
(H2.)

Haastattelun aikaan poika toivoi enemmän aikaa tukihenkilön kanssa. Hänen mukaansa tukihenkilötoiminta olisi voitu myös aloittaa aiemmin ja se voisi kestää pidempään. Tukihenkilön kanssa vietetty vapaa-aika on arvokasta.

”Toivoisin enemmän tekemistä tukihenkilön kanssa, niinku leffaan tai lenkille.” (H2.)

Tukihenkilön tarjoama tuki on tuonut pojalle suurta helpotusta ja apua monella elämän osa-alueella, ja sen jatkuminen saattaisi auttaa poikaa suorittamaan peruskoulun päätökseen. Pojan asiakkuus Tukituvalla tulee kuitenkin näillä näkymin päättyämään tämän vuoden kuluessa pojan saavuttaessa täysi-ikäisyyden.

9.3 Haastattelu 3, Poika 16-v.

Haastattelu tehtiin 21.2.2013 Uudenmaan Tukituvan tiloissa. Poika ei halunnut haastattelua nauhoitettavan, joten haastattelu kirjattu käsin haastattelijan toimesta ja tukihenkilön toimesta tietokoneelle. Pojalle annettiin aiemmin kirjallinen suostumus (liite 1) vanhemmille toimitettavaksi.

Haastateltava on tullut Uudenmaan Tukituvan asiakkaaksi 14-vuotiaana. Pojalla oli tuolloin lintsaaamista koulukiusaamisen takia. Liikunnan tunneilla hän kuitenkin kävi, ja oli koulussa kaiken kaikkiaan ehkä pari päivää viikossa. Poika on saanut ADHD-diagnoosin, minkä vuoksi on sovittu lääkärikontakti psykiatrian poliklinikalle. Pojan omien sanojen mukaan ADHD on vaikeuttanut koulussa keskittymistä. Alakoulussa haastateltava opiskeli suljetussa koulussa, mutta siirtyi seitsemännelle luokalle normaaliopetukseen. Tuolloin kuitenkin lintsaus alkoi uudelleen, jolloin sai tukihenkilön koulunkäynnin tueksi. Asiakkuuden alkuvaiheessa Uudenmaan Tukituvan tukihenkilön tapaamisten lisäksi pojalla on ollut keskusteluja psykiatrian poliklinikalla. Poika kuitenkin mainitsi, että psykiatrian poliklinikalla työntekijät vaihtuivat tiuhaan ja poliklinikalla käsitellyt asiat olivat samoja joista hän keskusteli tukihenkilön kanssa. Tällä hetkellä poika käy psykiatrian poliklinikalla verkostotapaamisissa ja perhetapaamisissa. Koulussa tukitoimena on pienluokka, jonka lisäksi poika on tavannut koululla kuraattoria. Haastateltava asuu toistaiseksi kotona.

Haastateltavan koulunkäynnin vaikeudet aiheuttivat eripuraa kotona. Koulusta ja psykiatrian poliklinikalta saatu apu eivät olleet tuoneet helpotusta koulussa ja kotona ilmenneisiin ongelmiin. Ilman avohuollon palvelua tilanne olisi jatkunut samanlaisena tai kenties pahentunut.

”Lintsaus olis jatkunu ja varmaan perhe vieny jonnekin.” (H3).

Pojan mukaan kotona ollut puhetta siitä, ettei kotona asuminen voi jatkua, jos koulu ei rupea sujumaan. Tarve ammatilliselle tuelle on ollut suuri koska vaikeudet ilmenivät sekä koulussa että kotona. Tukihenkilön tarjoama konkreettinen apu koulunkäyntiin on tuonut helpotusta myös kotona ilmenneisiin ristiriitoihin.

”En asuisi varmaan enää kotona ilman tukihenkilötoimintaa. Vanhemmat tai sossu olisi varmaan ottanut pois, jos poissaolot ei olis loppunu.” (H3).

Tukihenkilötoiminnasta on haastateltavan kohdalla ollut apua erityisesti koulunkäynnissä ja peruskoulun loppuun suorittamisessa. Pojan kouluarvosanat ovat parissa vuodessa nousseet parilla pykälällä ja poika saanut muutenkin positiivista palautetta.

”Tukihenkilö ollu tosi hyödyllinen, ku saa apua kokeisiin lukemiseen ja läksyjien tekoon. On ollu helpompi tehdä koulujuttuja ku oon saanu siihen apua.”
(H3).

Tapaamisia Uudenmaan Tukituvan tukihenkilön kanssa oli asiakkuuden alkaessa kolme kertaa viikossa, sittemmin tapaamisia vähennetty pikkuhiljaa kahteen kertaan kuukaudessa. Tukihenkilö on toisinaan käynyt aamuisin herättelemässä poikaa ja saattanut kouluun. Sen lisäksi tukihenkilö on ollut satunnaisesti mukana varsinaisessa opetuksessa koulunkäynnin tukemiseksi. Koulun jälkeen tukihenkilö on auttanut läksyissä ja kokeisiin lukemisessa. Vapaa-ajalla tukihenkilön kanssa on käyty muun muassa keilaamassa, seinäkiipeilemässä, Megazonessa, melomassa ja kahvilla. Tukihenkilön kanssa myös etsitty harrastusta, minkä johdosta poika aloittamassa laitesukelluskurssin, jonka perhe kustantaa.

Koulunkäynnin lisäksi on tukihenkilön kanssa vietetystä vapaa-ajasta ollut apua myös muissa asioissa. Aikuisen kanssa puhuminen auttaa tuomaan perspektiiviä nuoren omaan elämään ja ongelmiin. Tukihenkilön kanssa käydyt keskustelut auttavat silloin, jos joistakin asioista ei omien vanhempien kanssa halua puhua.

”Kiva ku on joku jolle puhuu, jos ei halua vanhemmille puhua.” (H3).

Pojan oma toive on useasti ollut jatkaa tapaamisia. Tukihenkilön mukaan tukitoiminnan pitänyt jo pariin otteeseen loppua, mutta perheen toiveesta ja sosiaalityöntekijöiden vaihtumisen vuoksi toimintaa on jatkettu. Seuraava neuvottelu on toukokuussa, jolloin sovitaan jatkosta.

Ongelmien selättäminen alakoulussa ja arvosanoissa parantaminen on lisännyt pojan uskoa itseensä ja mahdollisuuksiinsa. Haastateltavan tavoitteena onkin päästä ensi syksyksi nuorison vapaa-ajanohjaajakoulutukseen. Poika kuitenkin toivoo tukihenkilötoiminnan edelleen jatkuvan, sillä siirtyminen yläasteelta jatkokoulutukseen voi tuoda mukanaan uudenlaisia haasteita. Tarve apuun ja tukeen uuden koulutuksen alkaessa voi olla vielä suurempi kuin alakoulussa uusien tehtävien ja koulun tuomien vaatimusten edessä sekä sosiaalisen ympäristön muuttuessa.

9.4 Haastattelu 4, tyttö 16-v.

Haastattelu tehtiin 21.2.2013 Uudenmaan Tukituvan tiloissa Järvenpäässä. Haastateltava ei halunnut haastattelua nauhoitettavan, joten haastattelu kirjattu käsin paperille haastattelijan toimesta ja tietokoneelle tukihenkilön toimesta. Tytölle on annettu aiemmin kirjallinen suostumus (liite 1) äidille toimitettavaksi.

Lähtötilanteessa haastateltavan äidillä on aikaisemmin diagnosoitu masennus, minkä vuoksi tytöllä ilmeni koulunkäynnin vaikeutta. Haastateltava oli tuolloin päässyt asiakkaaksi yksityiselle lastensuojelun avohuollon palveluita tarjoavalle Visiolle, mistä tyttö sai tukihenkilön. Tämän myötä olivat koulukäynnin vaikeudet helpottaneet. Asiakkuus Visiolla oli kuitenkin päättynyt tytön ollessa 14 - vuotias. Syitä asiakkuuden päättymiseen tyttö ei osannut sanoa. Äidin masennuksen takia haastateltava oli kokenut olevansa edelleen tukihenkilön tarpeessa, sillä kotona on ilmennyt erimielisyyksiä äidin kanssa, jotka ovat johtaneet joskus kiivaisiinkin riitoihin. Myös vaihtoehtoja kotona asumiselle on mietitty. Asiakkuus Uudenmaan Tukituvalla alkoi alkuvuodesta 2011.

Haastateltava sai Tukituvasta tukihenkilön, jonka kanssa vapaa-ajan viettäminen ja keskusteleminen auttoi arjen haasteiden keskellä. Koulun mukanaan tuomien velvollisuuksien hoitaminen oli raskasta sen hetkisessä elämäntilanteessa. Tukihenkilöltä tyttö sai tarvitsemansa luotettavan aikuisen tukea.

"Tukihenkilö on terveen aikuisen mallina ja keskusteluapuna." (H4).

Tukihenkilötoiminnan lisäksi perhe on käynyt tapaamassa perheterapeuttia. Koska koulunkäynti sujuu, ei tyttö ole koulun puolelta apua tarvinnut, vaikka olisi voinut käydä terveydenhoitajan luona juttelemassa. Tukihenkilötoiminnasta saatu apu on auttanut tyttöä suorittamaan koulun tuomat velvollisuudet ja helpottanut muitakin sen hetkisen elämän haasteita.

"Kyl tää Tukitupa on ollu se, mikä mua on eniten auttanu." (H4)

Tukihenkilön kanssa tapaamisia oli aluksi kolme kertaa kuussa, mutta haastateltava itse pyysi lisää tapaamisia. Tukihenkilön kanssa on vietetty vapaa-aikaa kuten käyty Megazonessa, pelattu minigolfia ja sulkapalloa sekä käyty kuntosalilla ja kahvilla, ja juteltu. Tukihenkilön kanssa koulun ulkopuolella vietetty vapaa-aika on auttanut selvittämään kotona puhjenneita riitoja äidin kanssa.

"Tuki on tuntunu kivalta, hyvältä. Koen että avusta on ollu paljon hyötyä."
(H4)

Tukihenkilön mukaan Tukituvassa jossain vaiheessa mietitty myös vaihtoehtoja kotona asumiselle, koska äidin kanssa on ollut paljon riitoja. Tukihenkilötoiminta on kuitenkin selvästi helpottanut kotona pärjäämistä.

"Olisin huonos kunnos ilman tätä. Mulla olis tosi vaikeeta ilman tätä. Oli

vaikeita vuosia silloin.” (H4)

Tukihenkilön kanssa käytävät keskustelut ovat tuoneet suurta helpotusta nuoren tytön elämään. Kotiin huolia ja murheita ei tarvitse kantaa kun mieltä askarruttavat asiat läpikäydään luotettavan tukihenkilön kanssa.

”On tosi kiva et on joku sellanen ihminen jota niinku tapaa. Tää menee niinku rutiinilla kerran viikos ja on kiva et on joku joka työkseen kuuntelee ja on mua varten. Tekee hyvää työtä.” (H4)

Haastateltavan perhepiirissä on paljon aikuisia joille voi puhua, mutta tytöstä se tuntuu vaikealta, koska puheet saattavat päätyä äidin korviin. Tukihenkilöä sitoo ammattilaisen vaitiolovelvollisuus, joten hänen kanssaan voi keskustella ilman pelko henkilökohtaisten asioiden päätyemisestä ulkopuolisille.

”On kiva ku on oma työntekijä, joka on tietty väleissä äitin kanssa, mut ei silleen tekemisissä.” (H4)

Haastateltavan äiti tulee eri kulttuurista ja tytön mukaan kotona syntyy joskus erimielisyyksiä joistakin asioista kulttuurieroista johtuen. Tukihenkilöltä tyttö saa tukea omille tunteille ja ajatuksille, joista äidin kanssa on ollut erimielisyyksiä.

”Mä voin puhua sen [tukihenkilön] kaa muistaki jutuista, niinku ihan kaikesta.” (H4)

Haastateltava on tällä hetkellä lukion ensimmäisellä luokalla. Koulu sujuu hänen mukaansa hyvin, ja tyttö pitää koulustaan. Tukihenkilötoiminnalla on ollut suuri vaikutus tytön hyvinvointiin ja elämän laatuun kokonaisuudessaan.

Ennen haastattelun päättymistä kerroin omista kokemuksistani lastensuojelutyöstä lastenkodissa. Kerroin, että arki siellä ei ”aina ole ihan ruusuista”, ja sanoin, että on mukavaa kuulla positiivisia tarinoita avohuollon puolelta. Tyttö kommentoi sanomaani hyvin selkeästi:

”Sun täytyy tehdä selväks miten tärkeä tää on.” (H4)

10 Yhteenveto

Haastatelluista neljästä nuoresta kaikilla oli haastetta kotona asumisessa. Yhdellä neljästä

haastatellusta nuoresta (H1) tilanne kotona vanhemman alkoholiongelman vuoksi aiheutti vaikeuksia koulun käyntiin ja sosiaalisiin suhteisiin. Yhdellä nuorella (H4) avohuollon palveluiden tarve on liittynyt äidin masennukseen ja heidän keskinäisten väliensä tulehtumiseen. Kahdella muulla nuorella (H2 ja H3) koulunkäynnin ongelmat ja motivaatiovaikeudet hankaloittivat suhteita kotona. Kolmella haastatelluista oli siis sekä koulun käynnin vaikeutta että perheen sisäistä problematiikkaa, yhdellä heistä vaikeudet liittyivät perheen sisäisiin suhteisiin. Heillä kaikilla tilanne oli kuitenkin jo edennyt niin pitkälle, että vaihtoehtoa kotona asumiselle oli mietitty.

Koska kyseessä on lastensuojelun avohuollon asiakkaat, on kaikilla haastatelluista nuorista oma sosiaalityöntekijä. Uudenmaan Tukituvalle kautta järjestyneistä avohuollon palveluista tarjottiin yhdelle nuorista (H1) avohuollon palveluita ensisijaisesti oman asumistilanteen helpottamiseksi. Tukiasunnon lisäksi hänelle järjestyi myös tukihenkilö. Yhdelle nuorista (H4) avohuollon palvelut järjestettiin helpottamaan tulehtunutta kotitilannetta tukihenkilön tukeamana. Kahdelle nuorelle (H2 & H3) avohuollon tukitoimia tarjottiin ensisijaisesti koulunkäynnin ongelmiin.

Uudenmaan Tukituvan tarjoamien palveluiden lisäksi haastatelluista kolme (H1, H2 & H3) on jossain vaiheessa tavannut tai tapaa edelleen koulukuraattoria. Kahdella nuorista (H2 & H3) on kontakti psykiatrian poliklinikalle. Kolmen nuoren (H2, H3 & H4) kohdalla on perheelle tarjottu perhetyötä, näistä yksi perhe käy tämän lisäksi myös verkostotapaamisissa. Taloudellista tukea saa kaksi (H1 & H2) haastatelluista, joista toinen on nuoren kuntoutusrahaa ja toinen sosiaalitoimesta toimeentulotukea ja täydentävää toimeentulotukea. Yhden nuoren (H1) kohdalla selvitetään mahdollisuutta jälkihuoltoon aiemman huostaanottopäätöksen vuoksi, kolme muuta eivät ole siihen oikeutettuja.

Haastatellut neljä nuorta olivat yksimielisesti sitä mieltä, että heidän asiakkuutensa Uudenmaan Tukituvalle on helpottanut tai muuten auttanut heitä heidän elämässään. Haastatelluista yhdellä nuorella (H1) koulunkäynnin ongelmat helpottuivat oman asunnon saamisen myötä ja positiiviset vaikutukset näkyivät myös ystävyysuhteiden korjaantumisenä. Yhdellä haastateltavalla (H3) koulukäynnissä ilmenneet vaikeudet ovat helpottaneet ja kouluarvosanat ovat parantuneet tukihenkilön tarjoaman konkreettisen avun myötä. Myös tilanne kotioloissa on sittemmin parantunut. Kahdella muulla nuorella (H2 ja H4) tukihenkilön tarjoama psykososiaalinen tuki on helpottanut muun muassa koulunkäyntiä. Haastatelluista neljästä nuoresta yksi (H3) sanoi, ettei tietäisi missä olisi ilman tukihenkilöä tai että heidän tilanteensa olisi huonompi ilman tukihenkilöä (H2 & H4).

Tukihenkilötoiminnalla on koulun sujumisen lisäksi ollut muitakin positiivisia vaikutuksia. Toisella haastateltavalla (H2) on peruskoulu vielä kesken, mutta tulevaisuuden suunnitelmat ovat

vireillä. Vielä vuotta aiemmin hänellä ollut minkäänlaisia tulevaisuudensuunnitelmia, mutta sittemmin poika on ruvennut haaveilemaan laskuvarjojääkäriin urasta. Hän myös toteaa, että sosiaaliset tilanteet ovat helpottuneet kommunikointikykyjen parantumisen myötä. Myös viimeisellä haastatelluista (H4) tilanne kotona on helpottunut tukihenkilön tarjoaman psykososiaalisen tuen myötä.

Lastensuojelulakiin on kirjattu ohjeistus lastensuojelun painopisteen siirtämisestä ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin ja lasten ja perheiden varhaiseen tukeen. Vuonna 2008 voimaan tulleen lain jälkeen lasten huostaanottojen määrä on kuitenkin lisääntynyt vuosittain (Toimiva lastensuojelu 2012: 15). Tilanne kärjistyi tänä talvena kun vuoden ensimmäisellä neljänneksellä huostaanottoja oli tehty jo yli 200 (Kerkkänen 2013). Vuonna 2010 voimaan tulleet lakimuutokset ilmoitusvelvollisuuden laajentamisesta viranomaisiin ja pyyntö lastensuojeluarpeen arvioimiseksi (Kunnat.net) vaikuttavat kiistatta omalta osaltaan ilmoitusten määrän kasvuun, mutta se ei yksin selitä sitä miksi yhä useampi lapsi ja nuori päätyy sijoitetuksi kodin ulkopuolelle, puhumattakaan sijoitusten laitosvaltaistumisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriön viime vuonna julkaistun selvityksen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012) mukaan puutteita lastensuojelun käytännöissä ja palveluiden laadussa sekä resursseissa on laajalti. Puutteet kohdistuvat niin varsinaisiin perheiden ja lasten hyvinvointia turvaaviin palveluihin kuin kunnallisen lastensuojelun palvelurakenteeseen, viranomaisten väliseen tiedonsiirtoon ja sosiaalityön organisatoriseen ja käytännön kehittämiseen. Puutteiden korjaamiseksi tehtävä työ on laajamittaista ja tulee kohdistaa perustavanlaatuisesta tutkimustyöstä aina sosiaalipoliittiseen päätöksentekoon sekä käytännön toimintatapoihin aina lasten ja perheiden kohtaamiseen asti.

Lastensuojelupalveluiden suurin taloudellinen menoerä kertyy sijaishuollosta, vaikkakin, kuten todettua, vaihtelut kuntien välillä ovat suuret. Sijaishuollon kustannukset ovat keskimäärin nelinkertaiset suhteessa avohuollon palveluiden kustannuksiin (Kuusikkotyöryhmä 2012: 36). Tästäkin huolimatta lastensuojelun painopiste on varhaisen tuen sijasta kriisitilanteisiin puuttumisessa ja niiden selvittämisessä, ja sijoitukset toteutuvat yhä useammin laitoksissa ennemmin kuin sijaisperheissä tai perhekodeissa. Tavoite avohuollon palveluihin panostamiseen ei näy tilastoissa, joissa kasvua on tapahtunut niin huostaanottojen määrissä kuin sijaishuollon kustannuksissa.

Lastensuojelun asiakasmäärien kasvu on niin ikään johtanut siihen, että sosiaalityöntekijöiden henkilöstömitoitus ja vaihtuvuus vaikuttavat lapsille ja perheille suunnattujen palveluiden saantiin ja laatuun. Päteviä työntekijöitä ei ole riittävästi suhteessa yhä kasvaviin asiakasmääriin, ja yksittäisten työntekijöiden työmäärä on jo lähellä huippuaan. (Toimiva lastensuojelu 2012: 10.) Näin ollen riski palvelujen tarjonnan, saannin sekä laadun huononemiselle kas-

vaa. Tämä näkyy lasten ja perheiden arjessa ja lisää mahdollisesti ongelmien eskaloitumista ja kasvavaa pahoinvointia perheissä. Helsingin Sanomien artikkelin (Savolainen 2013) mukaan lastensuojeluun tarvitaankin ”joko enemmän työntekijöitä tai vähemmän asiakkaita.” Yhdellä työntekijällä voi olla asiakkaita sekä avohuollossa että sijaishuollossa. Sen lisäksi hän hoitaa huostaanottoja. Työntekijän aika on pois vähemmän vakavista tilanteista, toisin sanoen avohuollon asiakkailta.

Lastensuojelun avohuollon palveluiden tämän hetkinen tarjonta ja saatavuus täyttävät huonosti monien ongelmallisessa elämäntilanteissa elävien lasten ja perheiden tarpeita. (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 6/2012: 201). Puutteet peruspalveluissa ja lapsille ja perheille suunnattujen palveluiden hajanaisuus nostavat kynnystä hakea apua silloin kun perheet sitä tarvitsevat. Tämä voi johtaa siihen, että varhaisen tuen puuttuessa perheiden ja lasten ongelmat saavuttavat pisteen, jossa ainoa vaihtoehto on lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012: 10) mukaan joissakin kunnissa tuntuu olevan kehityssuunta, jossa perheiden tulee olla lastensuojelun asiakkaita perheille suunnattuja palveluja saadakseen. Monet vanhemmat eivät kuitenkaan halua hakea apua lasten huostaanoton pelossa. Toisaalta VTV:n julkaisussa (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 6/2012: 2) sanotaan, etteivät avohuollon asiakasperheet lastensuojelun kentän kuormittumisen vuoksi sittenkään saa kokonaisvaltaista tukea. Peruspalveluihin panostaminen ja resurssien suuntaaminen avo-huollon tukitoimiin vastaisi monen perheen tarpeisiin ilman pelkoa lapsen tai nuoren huostaanotosta. (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 6/2012: 202).

11 Pohdinta

Haastateltaviksi saatiin aiotuista viidestä poiketen neljä yhden haastatteluun lupautuneista peruuttaessa. Saatu haastatteluaineisto jäi siten hyvin niukaksi. Myös aineiston sisällön suhteen täytyy huomioida, että kaikki haastateltavat tulivat saman katon alta Uudenmaan Tukituvasta ja tämän lisäksi yhden tukihenkilön asiakkaista. Haastatteluista saatu aineisto kertoi myös likimain samaan tarinaa, kaikkien haastateltavien ollessa melko yksimielisiä saamastaan palvelusta Uudenmaan Tukituvassa. Aineiston runsautta ja sisällön vaihtelevuutta ajatellen haastatteluun olisi voitu pyytää myös Tukituvan aikaisempia asiakkaita, mutta haastatteluiden ja koko opinnäytetyöprosessin ollessa jo verrattain pitkällä ajatuksesta heidän pyytämiseen haastatteluun luovuttiin.

Opinnäytetyön luotettavuuteen liittyen tulee nostaa esiin joitakin seikkoja. Kyseessä olevien

henkilöiden päätyminen haastateltaviksi yhden työntekijän kautta tulee huomioida. Haastateltaviksi on saatettu pyytää niitä, joiden voidaan - ainakin työntekijöiden silmissä katsoa hyötynneen palvelusta, toisin sanoen ne, joiden elämäntilanne on tavalla tai toisella kohentunut palvelun piiriin astumisen jälkeen. Kyseiset henkilöt ovat saattaneet olla myös juuri mainitusta syystä suostuvaisempia haastatteluun kuin ne, jotka eivät kenties ole saaneet ainaakaan samassa määrin apua palvelusta. Lienee selvää, että haastatteluaineiston ja analyysin validiutta olisi lisännyt eri työntekijöiden asiakkaina olevien henkilöiden haastattelut, puhumattakaan muiden kuin Uudenmaan Tukituvan asiakkaiden haastattelut. Validimman aineiston olisi saanut haastatteleamalla useamman tahon, kenties sekä kunnallisten että yksityisten lastensuojelun avohuollon palveluita tarjoavien yksiköiden asiakkaita.

Haastattelutilanteessa on omat erityispiirteensä, jotka tulee huomioida haastattelujen ja niistä saadun aineiston reliabiliteettia ajatellen. Alasuutari (2011: 142) puhuu siitä, miten haastattelija vaikuttaa haastateltavaansa sekä häneltä saamaansa tietoon ja sen luotettavuuteen, ja mainitsee siihen liittyen, että haastattelutilanne tai "interaktiutilanne" tulee huomioida mahdollisena virhelähteenä. Hirsjärvi ja Hurme puhuvat samasta asiasta mainitessaan, että

"...haastatteluvastaus heijastaa aina myös haastattelijan läsnäoloa ja hänen tapansa kysyä asioita samoin kuin edeltäviä kysymyksiä ja vastauksia." (Hirsjärvi & Hurme 2009: 49).

Näissä nimenomaisissa haastatteluissa työntekijän läsnäolo haastatteluissa on otettava huomioon aineistoa ajatellen, sillä hänen osallistumisensa on väistämättä vaikuttanut haastateltaviin ja haastattelutilanteeseen kokonaisuudessaan. Työntekijän läsnäolo on saattanut vaikuttaa turvallisuutta herättävästi ja rauhoittavasti nuoriin, ja siten mahdollistaa rennomman ilmapiirin ja autenttisemmat vastaukset. Toisaalta nuoret ovat saattaneet jättää asioita kertomatta tai muuten muuttaa vastauksiaan työntekijän läsnäolon vuoksi. Haastattelutilanteessa työntekijä saattoi kuitenkin kirjata haastattelut ja tarkistaa haastattelijan kirjaukset mahdollisten virheiden varalta. Näin pystyttiin varmistamaan aineiston reliabiliteetti. Erityisesti ensimmäisen haastattelun kohdalla tulee huomioida se, että haastateltavan isä oli osan haastattelusta läsnä, mikä saattoi vaikuttaa sekä haastattelijaan että haastateltavaan ja hänen vastauksiinsa.

Tässä vaiheessa, opinnäytetyöprosessin ollessa loppuillaan voin kaunistelematta sanoa, että prosessi oli kokonaisuudessaan pitkä, raskas ja uuvuttava, mutta myös antoisa. Yhteistyö Uudenmaan Tukituvan kanssa alkoi yli vuosi sitten, mutta oli viime kesänä ja syksynä tauolla useamman kuukauden, minkä jälkeen työskentelyä jouduttiin lämmittelemään uudestaan jonkin aikaa. Alkuperäinen tarkoitus oli tehdä opinnäytetyö parityönä, ja sellaisena se aloitettiin, mutta yhteistyö jouduttiin päättämään erinäisistä syistä.

Haastateltavien saaminen vaati kaiken kaikkiaan useita sähköposteja ja tekstiviestejä sekä kolmen työntekijän panoksen. Haastattelut itsessään menivät kutakuinkin suunnitelmien mukaisesti ja olivat kokemuksena rikastuttavia ja kokonaisuudessaan positiivisia ja jopa mieltä ylentäviä. Itseäni jäi mietityttämään ratkaisu tukihenkilön läsnäolosta haastatteluissa, mutta ilman sitä minulta olisi jäänyt näkemättä se lämpö, luottamus ja ilo, mikä tukihenkilön ja hänen asiakkaidensa välillä vallitsee! Se, jos mikä kertoo onnistuneesta (palvelu-) suhteesta, ja ennen kaikkea siitä, että ainakin näillä neljällä nuorella apu ja tuki on saavuttanut päämääränsä.

Haastattelujen jälkeen Uudenmaan Tukituvan asiakkaiden asema näyttäytyi itselleni melko ambivalenttina ja hämmentävänäkin. Ambivalenttina sen vuoksi, että kaikilla neljällä nuorella tilanne kotona oli syystä tai toisesta ja jollain tapaa toisistaan poiketen hankala. Kotona asuminen oli vaakalaudalla ja puhetta asumisen järjestämisestä toisella tapaa oli ollut puhetta, joko vanhempien tai nuoren itsensä toimesta. Voin vain kuvitella millaisena tilanne nuorelle itselleen on näyttäytynyt, jos asuminen kotona on vaikeaa, mutta vaihtoehtona on mahdollisesti sijoitus lastensuojelulaitokseen. Välttämättä tämä ei olisi näiden nuorten kohdalla ollut ainoa vaihtoehto eikä sen hetkinen tilanne väistämättä olisi johtanut sijoitukseen, mutta pelko siitä on ollut läsnä. Kuinka paljon nuoret itse ovat voineet vaikuttaa tilanteeseensa? Tässä tilanteessa avohuollon palvelut, toisin sanoen tukihenkilötoiminta, oli järjestynyt näille nuorille. Yksi haastatelluista sanoi, että olisi kaivannut apua jo aiemmin. Onneksi apu ei tullut hänen, eikä muidenkaan nuorten kohdalla liian myöhään. Nämä neljä nuorta olivat saaneet kaipaamansa avun tukihenkilötoiminnasta, yksi heistä myös oman asunnon.

Lienee selvää etteivät tukihenkilötoiminnasta koituneet kustannukset ole yhtä korkeita kuin jos nuori olisi päätyntä huostaan otetuksi. Sen lisäksi nämä nuoret ovat saaneet elämänsä, monelta osin, kuntoon tukihenkilön avustuksella. Uudenmaan Tukituvan tarjoamalla avohuollon tukitoimilla on pystytty auttamaan nuoria elämän hallinnan parantamisessa siten, että nuori on saanut tarvitsemaansa tukea esimerkiksi peruskoulun loppuun suorittamisessa. Näin on voitu parantaa heidän mahdollisuuksiaan työllistymisessä, jolloin myös riski syrjäytymiseen pienenee. Tämä on hyvin merkittävä saavutus yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ennen kaikkea inhimillisesti ajateltuna.

Avohuollon palvelujen tarjonta ja saatavuus ei kuitenkaan poista sitä faktaa etteivät kaikki hyödy tukihenkilötoiminnasta tai muistakaan avohuollon palveluista. Joskus huostaanotto ja sijoitus eivät ole vältettävissä. Kuitenkin voimistuva tendenssi sijoittaa yhä useampi lapsi ja nuori laitokseen antaa väärää kuvaa lasten ja perheiden tilasta ja heidän tarpeista. Varhaisilla interventioilla ja avun kotiin viemisellä voidaan auttaa montaa perhettä kriisitilanteessa. Kuitenkin esimerkiksi kotipalvelun lähes totaalinen katoaminen peruspalveluista kertoo karua

tarinaa. Tilalle on tuotu perhetyön moninaiset keinot ja palvelut, mutta nämä palvelut ovat erityispalveluja lastensuojelun asiakkaille. Tarkoittaako tämä sitä, että perheen ja lasten täytyy olla lastensuojelun asiakkaita saadakseen tarvitsemaansa apua kotiin ja arkeen?

Mielenkiintoista oli lukea Lastensuojelun Keskusliiton julkaisemaa lehtistä "*Lapsen hyvä elämä 2015- toimintalinjaus*". Julkaisuun oli koottu joitakin teesejä lasten ja perheiden hyvinvointia silmällä pitäen vuoteen 2015 mennessä. Linjauksessa painotettiin muun muassa lastensuojelun henkilöstön pätevää ja riittävää resursointia (mt: 21), työn voimavaroihin panostamisesta (mt: 19), perheiden osallistamista palvelujärjestelmää kehitettäessä (mt: 18, 20) sekä lasten ja nuorten kuulemista (mt: 18). Erikoista sen lukemisessa oli se, että kyseinen linjaus on julkaistu vuonna 2004. Lastensuojelun tämän päivän tilaa tarkastellessa voi huomata, että sama teemat ovat edelleen esillä eikä niihin tunnu tulleen viimeisen kymmenen vuoden aikana paljoakaan parannusta.

Käynnissä oleva sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos, niin sanottu sote- uudistus tulee vaikuttamaan tulevaisuudessa myös perhe- ja lastensuojelupalveluiden laatuun ja saatavuuteen. Sitä millä tavalla uudistus vaikuttaa on vaikea sanoa tässä vaiheessa. Sote- uudistuksen tarkoituksena on uudistaa kunta- ja palvelurakennetta niin, että sosiaali- ja terveydenhoitopalvelujen saatavuus, laatu ja rahoitus voidaan turvata kaikille tasavertaisesti. Tavoitteena on poistaa alueellista eriarvoistumista ja siitä seuraavia hyvinvointieroja sekä parantaa talouden kantavuutta ja kustannusvaikuttavuutta. Tavoitteena on siis turvata myös lastensuojelun asiakkaille laadukkaat ja riittävät palvelut tulevaisuudessa. Suomessa on jo havaittavissa hyvinvointi- ja terveyseroja alueittain, ja terveyspalvelujen saatavuus ja laatu ovat joissakin kunnissa huteralla pohjalla. Myös perheille ja lapsille suunnattujen erityistason palveluiden saatavuus vaihtelee alueittain. Erityisesti pienten paikkakuntien asukkaat ja pienituloiset perheet ovat jo nyt eriarvoisessa asemassa hyvinvointipalvelujen suhteen.

Mediassa keskustelu sote-uudistuksesta on keskittynyt lähinnä terveys- ja sairaanhoitopalveluiden järjestämiseen kuntauudistuksen myötä. Tähän mennessä uutisointi sote- ja kuntauudistuksesta on ollut melko sekavaa ja ristiriitaista. Päätöstenteko takkuaa ja näkemyseroja asiantuntijoiden ja poliitikkojen välillä on runsaasti, sillä hallituksen linjaamat uudistukset eivät käy yksiin asiantuntijoiden näkemysten kanssa. Puhetta kansalaisten parissa on virinnyt esimerkiksi siitä, voivatko yksityisiä lääkäripalveluja käyttävät poliitikot ymmärtää kunnallisten sosiaali- ja terveyspalvelujen varassa olevien kansalaisten tarpeita ja palvelujen tärkeyttä. Minkälainen mahtaa olla heidän käsityksensä lastensuojelun palveluiden tilasta ja tarpeesta?

Suurin ongelma on ollut pienten, alle 20 000 asukkaan kuntien perustuslaillinen oikeus järjestää asukkailleen heille kuuluvat palvelut. Hallituksen tämän hetkessä linjauksessa näillä

kunnilla järjestämisvastuuta ei ole, vaan se on jätetty isompien keskuskuntien varaan, jotka suurpiirteisesti vastaavat nykyisiä kuntayhtymiä. Alle 20 000 asukkaan kunnilla on vastuu sote-palveluiden rahoituksesta, mutta päätäntävalta on siirretty isommille vastuukunnille. Tämä herättää kysymyksen siitä, kuinka pienten kuntien asukkaille voidaan taata heille kuuluvat palvelut, jos demokraattinen päätäntävalta on niiltä evätty. Vaihtoehtona on liittyä toiseen kuntaan vaikutusvallan saadakseen. Tavoitteena tuntuukin olevan kuntayhtymien muodostaminen lähes puolipakolla. (Esim. Tyynysiemi 2013.)

STM:n tiedotteessa puhutaan "tasavertaisista ja kattavista sosiaali- ja terveyspalveluista" (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Monessa kohtaa puheet tuntuvat kallistuvan ulkokultaiseen sanahelinään, ja itselleni herää vahva epäily siitä kuinka tasavertaisesti ja samaan aikaan taloudellisesti kestävästi ja laadukkaasti palvelut pystytään todellisuudessa järjestämään. Supistukset peruspalveluista ja yksityisten palveluntarjoajien ilmaantuminen markkinoille antavat osiittaa nykyajan tendensseistä ja markkinatalouden valtaistumisesta. Mahdollisuus siihen, että kunta- ja palvelu-uudistusta hallitseekin taloudelliset intressit enemmän kuin tavallisen kansan oikeudet ja hyvinvointi, herättää huolta pienituloisten puolesta. Joka tapauksessa uudistus vaatii massiivisia toimenpiteitä ja eri tahojen asiantuntijoiden arvioita. Valitettavasti tuntuu, että henkilöt, jotka ovat tulevan palvelurakennemuutoksen varsinaisia asiakkaita, jäävät ilman puhevaltaa.

Himanen puhuu viime vuonna julkaistussa tulevaisuusselonteossaan hyvinvointipalvelujen toteuttamisesta "entistä tehokkaammin ja laadukkaammin" tulevaisuuden hyvinvointiyhteiskunnassa. Olennaisena osana tähän siirtymisessä hän mainitsee ihmisen osallistamisen palvelujen suunnittelemisessa ja tuottamisessa. Vanhan ajan hyvinvointivaltion muuttaminen uuden ajan hyvinvointiyhteiskunnaksi edellyttää kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien parantamista ja osallisuuden vahvistamista. (Himanen 2012: 31-32.) Kuinka sitten mahdollistettaisiin esimerkiksi juuri lastensuojelun palveluiden käyttäjät osallistuminen ja vaikuttaminen palveluiden kehittämiseen? Tässä vaiheessa lastensuojelun asiakkaiden, eli lasten ja nuorten ottaminen mukaan sosiaalipoliittiseen keskusteluun kuulostaa utopistiselta ja ehkä jopa liioitellulta, mutta on mielestäni hyvinkin tarpeellista, jos tulevaisuutta silmällä pitäen pyritään kehittämään tasavertaista ja oikeudenmukaista hyvinvointiyhteiskuntaa.

Laadukkaiden lastensuojelupalvelujen kehittäminen ja turvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksessa on vain yksi osa tulossa olevaa valtavaa muutosta. Lastensuojelun tilan muutokset, jotka ovat käynnistyneet jossain määrin jo 90-luvun puolivälistä lähtien, on näyttänyt karut kasvonsa eikä tilanne ole viime vuosina kääntynyt parempaan, päinvastoin. Palveluiden laadun ja riittävän tarjonnan varmistamiseksi tulisi ensiksikin miettiä kenelle palvelut suunnataan ja toiseksi minkä vuoksi. Puhtailla intentioilla ja retorisisilla puheilla tavoitellaan hyvää tarkoitusta, mutta niillä pelkästään ei taata lasten ja nuorten hyvin-

vointia ja tasavertaisia oikeuksia.

Ongelmalliseksi tämän työn kohdalla osoittautui uusien lähteiden, tutkimusten ja artikkeleiden ilmaantuminen viikoittain. Lastensuojeluasialla palloillaan eri medioissa, organisaatioissa ja instituutioissa tällä hetkellä niin kovalla volyyymilla, että ajoittain itselläni oli hankaluuksia pysyä ajan tasalla kaiken julkaistun tiedon osalta. Valitettavaa sinänsä oli se, että suurimmas-
sa osassa lähteitä, joihin itse perehdyin, oli viesti lähes järjestään sama: lastensuojelun asiakasmäärät ovat edelleen kasvussa, työntekijöitä on työmäärään nähden liian vähän ja kustannukset niin ikään kasvavat. Kysymys, joka kalvaa mieltäni edelleen oman opinnäytetyöni ollessa jo loppusuoralla on miksi? Miksi asiakasmäärät kasvavat edelleen? Miksi lasten ja perheiden pahoinvointi lisääntyy? Miksi lapsia ja nuoria sijoitetaan kodin ulkopuolelle vaikka lastensuojelun painopisteen piti olla ennalta ehkäisevissä ja avohuollon toimenpiteissä? Miksei ennaltaehkäiseviin ja varhaisiin interventioihin panosteta? Vastaukset ovat moninaisia ja vaativat laajaa yhteiskuntapoliittista tarkastelua, systemaattista tiedonkeruuta ennen kaikkea asakkailta, rohkeaa päätöksentekoa ja muutosten toimeenpanoa.

Lähteet

- Aho, P. 1993. Mihin me yllämme? Teoksessa Karvinen, S. (toim.) Sosiaalityön eettiset jännitteet. Sosiaalityön vuosikirja 1993. Helsinki: Painatuskeskus.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uudistettu painos. Riika: Vastapaino.
- Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja Hyvinvoinninlaitos.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. 2012. Lastensuojelun sosiaalityö muutoksessa. Teoksessa Jahnukainen, M. Lasten erityishuolto ja -kasvatus Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Grästen-Salonen, H. 2008. Kuka kuuntelee lasta? Teoksessa Hirvilampi, T. & Laatu, M. (toim.) Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastotolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/ 2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämiso-dotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpapereita 9/ 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus.
- Heinonen, H., Väisänen, A. & Hipp, T. 2012. Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Huhta, M. 2008. Intensiiviperhetyö vähensi lasten sijoittamisia Vantaalla. Helsingin Sanomat 17.6.2008. Kaupunki.
<<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Intensiiviperhety%C3%B6+v%C3%A4hensi+lasten+sijoittamisia+Vantaalla/aaHS20080617SI3KA020II?src=haku&ref=%23arkisto%2F>>. Luettu 16.5.2013.
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Vastapaino.
- Kalland, M. 2006. Lapsiperheen hyvinvointi. Tausta-aineistoa Stakesin ja opetushallituksen asiantuntijaseminaariin "Lasten hyvinvointi ja oppimisvalmiuksien arviointi 3-7-vuoden iässä." Stakesin auditorio 19.4.2006.
<http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/BDF3EAO-A525-45F7-B1EF-D7D86DC02570/0/Lapsiperheenhyvinvointi_kalland_3_.pdf>. Luettu 31.10.2012.
- Kerkkänen, T. 2013. Helsingissä viety tänä vuonna sijaiskotiin yli 200 lasta - "Tahti on hirveä". Yle uutiset 12.4.2013. Kotimaa.
<http://yle.fi/uutiset/helsingissa_viety_tana_vuonna_sijaiskotiin_yli_200_lasta_-_tahti_on_hirvea/6575221>. Luettu 12.4.2013.
- Korkiakangas, Mirja 2005. Perheen voimavaroja etsimässä. Tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Raportteja 6/ 2005. Nuorten ystävät Ry.

Kunnat.net. Lastensuojeluasian vireille tulo. Vuosien 2010 ja 2012 muutokset lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuteen ja lastensuojeluilmoitukseen.
<<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/lastensuojeluasian-vireilletulo/Sivut/default.aspx>>. Luettu 16.5.2013.

Kuusikko-työryhmä 2012. Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palveluiden ja kustannusten vertailu vuonna 2011.
<http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_Files/downloads/Raportti_30082012_netiversio.pdf>.
Luettu 31.10.2012.

Kuusisto-Niemi, S., Rissanen, S. & Saranto, K. 2011. Asiakastiedon käyttö sosiaalityön tutkimuksessa - eettinen näkökulma. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: PS-kustannus.

Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. 2010. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 22.9.2000/812. Finlex.fi.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>>. Luettu 31.10.2012.

Lastensuojelu.info. Lastensuojelupalvelut. Miten perhettä ensisijaisesti autetaan?
<<http://www.lastensuojelu.info/fi/palvelut.html>>. Luettu 25.3.2013.)

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex.fi
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>. Luettu 31.10.2012.

Lastensuojelun Keskusliitto 2004. Lapsen hyvä elämä 2015- toimintalinjaus. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Lastensuojelun käsikirja. Jälkihuolto.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto/>>. Luettu 16.5.2013.

Lastensuojelun käsikirja. Koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perheensijoitus/>>. Luettu 31.1.2013.

Lastensuojelun käsikirja. Lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/kuntoutumisentukipalvelut/>>. Luettu 28.1.2013.

Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/>>. Luettu 28.1.2013.

Lastensuojelun käsikirja. Oppilashuolto ja koulun sosiaalityö ehkäisevänä lastensuojeluna.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-filastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva_lastensuojelu/toimintamuotoja/oppilashuolto_ja_koulun_sosiaalityo/>. Luettu 12.11.2012.

Lastensuojelun käsikirja. Perhetyö.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/>>. Luettu 29.1.2013.

Lastensuojelun käsikirja. Tukihenkilö tai tukiperhe.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-filastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilotai_tukiperhe/>. Luettu 29.1.2013.

FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo_tai_tukiperhe/>. Luettu 30.1.2013.

Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuollon kustannukset. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/kustannukset/>>. Luettu 26.3.2013.

Lastensuojelun valvontaa pyritään napakoittamaan. Helsingin Sanomat 27.3.2013. Kotimaa. <<http://www.hs.fi/kotimaa/Lastensuojelun+valvontaa+pyrit%C3%A4%C3%A4n+napakoittamaan/a1364351536118>>. Luettu 20.4.2013.

Metteri, A. 1993. Terveysthuollon moniammatillinen työ ja sosiaalityön vastuunotto. Teoksessa Karvinen, S. (toim.). Sosiaalityön eettiset jännitteet. Helsinki: Painatuskeskus.

Miettinen, J. 2010. Lastensuojelupalvelujen järjestäminen ja saatavuus Manner-Suomen kunnissa vuonna 2010. Kuntamarkkinat. Lastensuojelun tieto ja tutkimus- seminaari 13.9.2012. Helsinki. Kuntia varten 26.9.2012 täydennetty versio. <<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/lastensuojelupalvelujen-saatavuus-2010/Documents/Lastensuojelupalvelujen-saatavuus.pdf>>.

Moilanen, J. 2006. Mentorointi ja sukupolvityö ehkäisevän lastensuojelun käytäntönä. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja uudelleenarviointia. Juva: PS-Kustannus.

Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: Oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.

Nuortenpalvelu. Tukihenkilöksi? <<http://www.nuortenpalvelu.fi/Tukihenkil%C3%B6ksi>>. Luettu 15.5.2013.

Perhehoito-lehti 5/2010. Laitoshoito on neljä kertaa perhehoitoa kalliimpaa. <http://www.perhehoitoliitto.fi/julkaisut/phlehti5_10/talous5_10.pdf>. Luettu 21.2.2013.

Pohjola, A. Tiedontuotanto sosiaalityössä. Esimerkkinä tapaustutkimus. 1996. Teoksessa Granfelt, Jokiranta, Karvinen, Matthies & Pohjola. Monisärmäinen sosiaalityö. 2. painos. Jyväskylä: Sosiaaliturvan Keskusliitto.

Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin. Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasia-ain valtuutetun toimiston julkaisuja 2010:3.

Repo, P. 2011a. Lasten laitoshoidon lisääntyminen. Helsingin Sanomat 3.3.2011. Kotimaa. <<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Lasten+laitoshoidon+lisa%C3%A4%C3%A4ntyminen/aaHS20110303SI1Y006os6?src=haku&ref=%23arkisto%2F>>.

Repo, P. 2009. Lasten sijaishuollon kulut liki tuplaantuivat neljässä vuodessa. Helsingin Sanomat 5.12.2009. Kotimaa. <<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Lasten+sijaishuollon+kulut+liki+tuplaantuivat+nelja%C3%A4ss%C3%A4+vuodessa/aaHS20091205SI3Y0011f4?src=haku&ref=%23arkisto%2F>>. Luettu 16.5.2013.

Repo, P. 2011b. Lastensuojelun hinta kasvussa. Helsingin Sanomat 13.12.2011. Kotimaa. <<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Lastensuojelun+hinta+kasvussa/aaHS20111213SI1Y001m18?src=haku&ref=%23arkisto%2F>>.

Rousu, S. & Holma, T. 2003. Lastensuojelupalvelujen hankinta ja tuottaminen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

- Rousu, S. & Holma, T. 2004. Lastensuojelupalveluiden onnistumisen arviointi. Jyväskylä: Suomen Kuntaliitto.
- Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Rundell, H. 2011. Omhändertagna barns behov kommer i andra hand. Huvudstadsbladet 18.10.2011.
<<http://hbl.fi/nyheter/2011-10-18/omhandertagna-barns-behov-kommer-i-andra-hand>>. Luettu 11.12.2012.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima oy.
- Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi.
- Savolainen, J. 2013. Sosiaalityöntekijät: Lastensuojeluun tarvitaan jopa satoja miljoonia lisärahaa. Helsingin Sanomat 13.3.2013. Kotimaa.
<<http://www.hs.fi/kotimaa/Sosiaality%C3%B6ntekij%C3%A4t+Lastensuojeluun+tarvitaan+jopa+satoja+miljoonia+lis%C3%A4rahaa/a1363145858708>>. Luettu 15.3.2013.
- Sewón, L. 1993. Lasten huolenpidon rajoista ja mahdollisuuksista kunnallisessa päivähoitossa. Teoksessa Karvinen, S. (toim.) Sosiaalityön eettiset jännitteet. Sosiaalityön vuosikirja 1993. Helsinki: Painatuskeskus.
- Siironen, H. 2012. Sijoitukset kasvattavat lastensuojelun kustannuksia. Yle uutiset 2.10.2012. Kotimaa.
<http://yle.fi/uutiset/sijoitukset_kasvattavat_lastensuojelun_kustannuksia/6318065>. Luettu 17.5.2013.
- Sinko, P. & Muuronen, K. 2013. Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto & Talentia.
<http://www.talentia.fi/files/2355/LSKL_Talentia_Olisiko_jo_tekojen_aika_Isselvitys_2013.pdf>. Luettu 17.5.2013.
- Sosiaalibarometri 2007. Ajankohtainen arvio kansalaisten hyvinvoinnista, palveluista ja palvelujärjestelmän muutoksesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/ 710. Finlex.fi.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>>. Luettu 30.10.2012.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Kohti yhdenvertaisia ja kattavia sote- palveluja. 8.5.2013.
<<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1855559#fi>>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Toimiva lastensuojelu. Selvitys kuntien perhetyön, lastensuojelun toimintatapojen sekä lastensuojelulain toimivuuden kehittämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012: 28. Väliraportti. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysturva. Lastensuojelu. Avohuollon sosiaalityö. Palvelut.
<http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/lastensuojelu/avohuollon_sosiaalityo/palvelut/avohuollon_sosiaalityo>. Luettu 28.1.2013.
- Sosiaaliportti. Oppilashuolto ja koulun sosiaalityö ehkäisevänä lastensuojeluna.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva_lastensuojelu/toimintamuotoja/oppilashuolto_ja_koulun_sosiaalityo/>. Luettu 21.5.2013.
- Strandell, H. 2010. Etnografinen kenttättyö: Lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teok-

sessä Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.). Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.

Talentia 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. <http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf>. Luettu 31.10.2012.

Talentia 2013. Lastensuojelun pelastusohjelma. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia Ry. <http://www.talentia.fi/files/2342/Lastensuojelun_pelastusohjelma.pdf>. Luettu 17.5.2013.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tyynysniemi, M. Vihreät kritisoi sote- linjauksia. Helsingin Sanomat 10.5.2013. Kotimaa. <<http://www.hs.fi/paivanlehti/#kotimaa/Vihre%C3%A4t+kritisoi+sote-linjauksia/a136806960347>>. Luettu 17.5.2013.

Uudenmaan Tukitupa. Asiakastyytyväisyyskysely 2011 tulokset.

Uudenmaan Tukitupa. Tukiasumispalvelut ja avohuollon tukipalvelut. <<http://uudenmaantukitupa.fi/>>. Luettu 12.11.2012.

Valtavaara, M. & Laitinen, J. 2010. Huostaanottolapset laitoksiin. Helsingin Sanomat 14.8.2010. Kotimaa.

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/ 2012. Tuloksellisuuskertomus. Lastensuojelu. Helsinki: Edita Prima Oy. <http://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_netti.pdf>.

Vantaan kaupunki. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut. Lasten-, nuorten ja perheiden palvelut. Lastensuojelu. Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta. <http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-ja_terveyspalvelut/lasten_nuorten_ja_perheiden_palvelut/lastensuojelu/tukihenkilö-ja_tukiperhetoiminta>. Luettu 15.5.2013.

Virkki, T., Vartiainen, A., Kettunen, P. & Heinämäki, L. 2011. Sosiaalipalvelut muutoksessa- Kuntalaisten ja henkilöstön näkemyksiä Paras-uudistuksesta. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 56/ 2011. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Unicef. <http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf>. Luettu 21.5.2013.

Ängeslevä, P. Sossutädin testamentti. Helsingin Sanomat 22.4.2012. <<http://www.hs.fi/paivanlehti/#arkisto/Sossut%C3%A4din+testamentti/aaHS20120422SI1VS021dn?src=haku&ref=%23arkisto%2F>>.

Liitteet

Liite 1. Tutkimuslupa.....	50
Liite 2. Haastattelukysymykset.....	51

Liite 1. Tutkimuslupa

Hei!

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Laurea- ammattikorkeakoulusta, ja teen opinnäytetyönäni tutkielmaa lastensuojelun avohuollon palveluista, niiden kustannuksista ja vaikuttavuudesta. Aiheen sain Uudenmaan Tukituvan toiminnanjohtajalta Marjo Oksaselta, jonka kanssa olen sittemmin tehnyt yhteistyötä tutkielmaani liittyen. Tutkielman työnimi on tällä hetkellä "Asiakkaan ja yhteiskunnan etu lastensuojelussa."

Tarkoitukseni on haastatella lastensuojelun avohuollon asiakkaita heidän asiakkuudestaan Uudenmaan Tukituvan palveluiden piirissä, heidän saamastaan palvelusta ja palvelun vaikuttavuudesta elämäänsä. Haastatteluissa pyrin kartoittamaan asiakkuuteen johtaneita tekijöitä sekä apua ja tukea, jota asiakkaille on tarjottu. Tarkoitukseni on myös selvittää, onko avohuollon palveluiden avulla pystytty välttämään mahdollinen huostaanotto.

Haastattelut perustuvat täysin asiakkaiden vapaaehtoisuuteen sekä sataprosenttiseen anonymiteettiin. Haastateltavien nimiä tai muita tunnistettavuuteen johtavia asioita ei kirjata tai julkaista missään muodossa. Haastattelut tehdään Uudenmaan Tukituvan työntekijän läsnä ollessa, joko kirjallisena tai äänitteenä, riippuen haastateltavan toiveesta. Takeena on, ettei haastatteluista saatu materiaali päädy ulkopuolisille missään vaiheessa. Jos kysymyksiä ilmenee, tavoitat minut sähköpostitse:

maija.vanska@laurea.fi

Yhteistyöstä kiittäen

Maija Vänskä

Liite 2. Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset:

1. Lähtötilanne, miten / mistä syistä päädytty asiakkaaksi?
2. Mitä palveluita tarjottu/ minkä palvelun piiriin päädytty?
3. Millaisena koit saamasi palvelun? Miltä tukihenkilötoiminta on tuntunut?
4. Mistä palvelusta / avusta / tuesta et kokenut saavasi apua / et kokenut hyödylliseksi?
5. Olisitko toivonut jotain lisää / enemmän? Jos, niin mitä mitä?